

MANUAL D'ESTIL PER AL **TRACTAMENT DE LA** **VIOLÈNCIA MASCLISTA I** **EL LLENGUATGE INCLUSIU** EN ELS MITJANS DE COMUNICACIÓ

(2) Unió de Periodistes Valencians

Per Remei Castelló Belda i Anna Gimeno Berbegal

Aquest manual està realitzat en compliment del Pacte Valencià contra la Violència de Gènere i Masclista (2017). Concretament, de la mesura 5 de l'objectiu 4.1 a la línia estratègica 4.

LÍNIA ESTRATÈGICA 4. Trencar els murs que invisibilitzen la violència de gènere i masclista i socialitzar-ho com a un conflicte polític i social.

Objectiu 4.1. Generar un relat compartit de lluita contra la violència de gènere i masclista, sense la doble victimització de les dones, la confrontació política i social amb els agressors masclistes i la socialització del conflicte.

Mesura 5. Actualització del manual Notícies amb llaç blanc de recomanacions de com abordar la violència de gènere i masclista en els mitjans de comunicació.

(A) Unió de Periodistes Valencians

Ajuntament de Castelló

Regidoria d'Igualtat d'Oportunitats de Dones i Homes

Edita: Unió de Periodistes Valencians
Autors: Remei Castelló Belda i Anna Gimeno Berbegal
Correcció: Aloma Pons i Garcia
Disseny i maquetació: Ariadna Rodríguez Masià i Antonio Mateo
Impressió: Grupo Diario Imprenta
ISBN: 978-84-09-06158-7
Dep.legal: V-2990-201
Primera edició: Castelló, novembre de 2018

Una publicació de Unió de Periodistes Valencians finançada per l'Ajuntament de Castelló
www.uniperiodistes.org
Adreça: Plaça Forn de Sant Nicolau, 6 baix esquerra – 46001 València
Telèfon: 96 392 09 68
Correu: administracio@unioperiodistes.org
Twitter: @unioperiodistes
Facebook: [unideperiodistes.valencians](https://www.facebook.com/unideperiodistes.valencians)

Les periodistes **Rosa Solbes** i **Emília Bolinches** encetaren un camí ben difícil el 2002 quan van elaborar el primer manual de la **Unió de Periodistes Valencians** –i Valencianes– per al tractament de la violència masclista en els mitjans de comunicació: *Notícies amb llaç blanc*. Parlar de feminisme era difícil i tenia un cost elevat i elles ho van fer.

Sense aquestes i altres **dones amb convicció i valentia** no s'hauria avançat en la lluita pels nostres drets. En som conscients i estem orgulloses i agraïdes de continuar aquest llegat, i encara més de fer-ho amb el suport i la companyia de moltes d'elles. En l'àmbit de la comunicació no podem tindre millors referents.

Hem après i celebrem també la faena de moltes **companyes** que han elaborat manuals previs per a una comunicació amb perspectiva de gènere. Aquest text té el punt de partida en el magnífic treball que s'ha fet prèviament.

A totes elles els manifestem el nostre agraïment.

També volem mostrar la nostra gratitud i el nostre reconeixement al **moviment feminista valencià**, que és el veritable impulsor, amb la seua lluita històrica, del Pacte Valencià contra la Violència Masclista i de Gènere en què s'arreglega el compromís de la Unió de Periodistes d'editar aquest manual i a l'Ajuntament de Castelló per fer-se càrrec del finançament.

A risc de deixar-nos algú sense esmentar, volem agrair també la col·laboració de **Violeta Tena** i la confiança de la Unió de Periodistes; els suggeriments i les reflexions sobre prostitució de **Ruth Mestre**; la revisió de l'aplicació pràctica de la proposta de **Lorena Tortosa** i **Victòria Maso**; a **Teresa Meana**, un oracle –o una oracla ;)– per a nosaltres pel que fa a l'ús no sexista del llenguatge.

Estem agraïdes també a **Herminia Royo** pels aclariments jurídics des de la perspectiva feminista; a **Isabel Santos** pel metòdic repàs del marc legal; a **Julia Castillo** i les companyes de l'**associació Lilith de dones sobrevivents a la violència de gènere**, per traslladar-nos la veu de dones sobrevivents.

A **Estefania Navarrete**, inspectora responsable del grup GAMA de la Policia Local de València, per compartir amb nosaltres les seues vivències i suggeriments en relació al tractament de la violència masclista en els mitjans des de la seua consistent experiència amb dones.

A **Maria Tamarit** i a **les nostres famílies**, perquè el suport des de l'afecte i les cures és imprescindible.

A moltes companyes de professió que seria impossible esmentar ací, pel seu suport i les seues paraules d'ànim durant tot el procés d'elaboració d'aquest manual.

ÍNDEX

Introducció	9	Capítol 4 – L'enfocament	43
Canviar l'imaginari és canviar la realitat	9	4.1 Algunes propostes	44
El coneixement teòric, un enfocament polític i eines pràctiques	10	4.2 Com enfocar amb perspectiva de gènere. Un mateix fet, diferents mirades	47
Capítol 1 – La violència masclista	13	Capítol 5 – El relat	49
1.1 Formes de violència masclista	15	5.1 Terror sexual	50
1.2 Terminologia	16	5.2 Cultura de la violació	51
1.3 Mites	16	5.3 La llibertat de les dones en qüestió	52
1.4 Elles no aguanten per gust	18	5.4 El tractament de les dones víctimes de prejudicis. Doble discriminació	53
Capítol 2 – Les dones	21	5.5 Contextualitzar la informació	55
2.1 Les dones som subjectes	22	5.6 Precisió	56
2.2 Manipulació: desacreditar les dones per a desacreditar el feminisme	24	Capítol 6 – Les fonts	57
2.3 Eixe gran mite masclista: les dones, les principals enemigues de les dones	25	6.1 Nombre de víctimes: diferents comptadors	58
2.4 Recordem la fórmula subjecte+verb+complement: homes assassinen dones	25	6.2 Paritat en les fonts, com a mínim	58
2.5 Les dones no són les culpables	26	6.3 Eviteu fonts de l'entorn familiar	59
2.6 Exagerades, histèriques i ridícules	29	6.4 Les dones sobrevivents i el moviment feminista tenen veu	59
2.7 Vida anterior i posterior	29	6.5 Veus expertes en violència	60
2.8 Resiliència	30	Capítol 7 – Tractament audiovisual	61
2.9 Sense paternalisme	31	7.1 Propostes d'ús de les imatges en casos de violència masclista i agressions	63
2.10 Les dipositàries de l'honra	31	7.2 El que també cal tindre en compte en el tractament d'altres temes	65
2.11 No hi ha un perfil de víctima	31	Capítol 8 – Llenguatge amb perspectiva de gènere. Androcentrisme i sexisme: punt de vista i accions	69
2.12 La credibilitat de les dones	31	8.1 L'androcentrisme	70
2.13 El fantasma de les denúncies falses	32	8.2 El llenguatge sexista	71
2.14 Famoses qüestionades, famosos disculpati	32	8.3 L'androcentrisme i el sexisme tenen conseqüències	72
2.15 Les mares roïnes	33	8.4 Propostes pràctiques per a l'ús del llenguatge amb perspectiva de gènere	73
2.16 Inicials o nom i cognoms de víctimes i agressors?	34	8.5 Rectificar és de savis i sàvies, si es fa bé	79
2.17 Les vídues negres	35	Capítol 9 – Marc legal, rigor professional i compromís ètic	81
Capítol 3 – Els agressors	37	Annex 1. Enllaços a manuals i codis deontològics	86
3.1 No desvieu l'atenció de l'autoria ni la dissimuleu	38	Annex 2. Enllaços a la legislació	87
3.2 No mostreu els agressors com víctimes d'un fet que han realitzat ells, és enganyós	39	Annex 3. Més bibliografia i recursos	88
3.3 El fals mite de les drogues, l'alcohol, la gelosia, la desocupació, la depressió o els problemes econòmics	39		
3.4 El fals mite del divorci, les discussions o el desengany amorós	39		
3.5 Homes integrats i coneguts de les víctimes	39		
3.6 Els agressors saben el que fan i actuen per humiliar i exercir poder sobre les dones	40		
3.7 Cal identificar les normes de la masculinitat hegemònica	40		
3.8 Conseqüències penals i condemna dels actes de l'agressor	40		
3.9 No era un home bo, era un home que exercia el poder que li atribueix la cultura masclista	41		

“L’**objectivitat** és el nom que es dona en la societat patriarcal a la **subjectivitat** masculina.”

Adrienne Rich (1929-2012)

Poeta, intel·lectual, crítica y activista feminista

INTRODUCCIÓ

Aquest manual tracta de ser una eina de treball eminentment pràctica per a professionals dels mitjans de comunicació, que en la seua tasca han d’informar o abordar la violència masclista. Està dirigit a periodistes, fotoperiodistes, càmeres, realitzadores i realitzadors, editores i editors i totes aquelles persones que participen en l’elaboració de contingut informatiu i d’entreteniment en mitjans de comunicació i difusió.

Els mitjans de comunicació i les indústries culturals tenen una gran responsabilitat, no sols pel que fa als temes que inclouen en l’agenda informativa, el tractament i el llenguatge utilitzat en redactar una informació, l’elaboració d’un grafisme o l’edició d’un vídeo, sinó també per les decisions en el tipus de programació, les imatges seleccionades tant en espais informatius com en els d’entreteniment, les cançons i els artistes que promocionen, els criteris d’admissió de publicitat, les persones convidades a opinar o col·laborar en espais de debat o magazins, o la programació infantil, de manera que el deure d’un tractament responsable de la violència de gènere compromet totes les seccions i els nivells de decisió. És transversal.

Este manual resultarà útil sempre que s’acompanye de la implicació i el compromís real no sols de cada professional, sinó de les direccions de cadascun dels mitjans de comunicació. No podem descarregar sols sobre les esquenes de cada professional aquesta responsabilitat, cal que s’impliquen també les empreses i corporacions. Es fa necessària la implementació i dotació de plans d’igualtat en els mitjans que incorporen la formació en perspectiva de gènere com un marc en què posar en pràctica les propostes que ací es recullen. A més, no cal perdre de vista que les facultats de comunicació i ciències de la informació han de ser el punt de partida per a incloure aquesta formació més especialitzada.

CANVIAR L’IMAGINARI ÉS CANVIAR LA REALITAT

La societat està impregnada d’una cultura masclista en tots els àmbits. Ho veiem en els discursos, els comportaments, les representacions i les pràctiques socials. Els mitjans de comunicació, com a part d’aquesta cultura, reproduïxen i reforcen aquests significats amb el seu discurs i contribueixen a construir un imaginari que potencia el patriarcat, els estereotips i els rols no igualitaris. Afortunadament, també tenen la capacitat per a fomentar una cultura i construir una realitat més justes i equitatives que incorporen la perspectiva de gènere. Aquest manual pretén ser una eina que contribuïska a aquest canvi social.

L’objectiu és proporcionar coneixement, ferramentes i propostes per a facilitar que els mitjans exercisquen un rol actiu en la lluita contra la violència masclista mitjançant la informació rigorosa sobre aquest tipus de violència i l’ús no sexista del llenguatge. A més, aquest manual també pretén contribuir a abandonar la perspectiva androcèntrica i transformar els discursos per tal de configurar una mirada i una realitat igualitàries i respectuoses amb les dones.

El llenguatge crea la realitat i prefigura el pensament. El que no s'esmenta no existeix, però el que s'esmenta malament propicia un imaginari que, lluny de normalitzar les relacions en igualtat, allunya la llibertat, els drets i el respecte entre les persones.

Aquesta guia és fruit d'un exercici d'anàlisi del tractament de la violència en els mitjans de comunicació. Les fonts de les quals hem begut són les mateixes publicacions periodístiques i els aprenentatges de valuosos treballs realitzats per companyes professionals i investigadores, especialistes de diferents àmbits i territoris, filòlogues, expertes en gènere, juristes i membres dels cossos de seguretat. També hem valorat especialment les aportacions de dones sobrevivents, així com les inquietuds, observacions i demandes de companyes periodistes i fotoperiodistes que dia a dia informen sobre violència masclista.

EL CONEIXEMENT TEÒRIC, UN ENFOCAMENT POLÍTIC I EINES PRÀCTIQUES

La singularitat d'aquest manual es troba, especialment, en destacar la dimensió política i social de la violència de gènere, introduir una vessant pedagògica en el seu abordament a partir d'un millor coneixement de la complexitat que presenta aquest procés i assumir que el tractament correcte no pot reduir-se només al cas concret noticable, sinó a la manera i el punt de vista des del qual els mitjans amb caràcter global mostren i posicionen les dones.

És un plantejament que implica eliminar prejudicis de gènere i continguts estereotipats i canviar les fórmules rutinàries que es repeteixen en una gran part dels mitjans i que incideixen, en el pitjor dels casos, en la culpabilització de les dones i la justificació dels agressors i, sovint, en la simplificació i trivialització del complex cercle de la violència de gènere.

Una altra singularitat n'és el format, amb exemples de redacció i d'enfocament rebutjables –publicats recentment als mitjans de comunicació– i propostes alternatives, pensades per afavorir consultes ràpides i concretes amb les quals resoldre dubtes habituals i facilitar l'exercici professional quotidià.

Els textos que acompanyen cada proposta tenen una finalitat aclaridora del marc teòric que la sustenta per tal de proporcionar un millor coneixement dels processos complexos que implica la violència de gènere, en els quals intervenen elements d'una cultura patriarcal que ha sigut normalitzada i que continua molt present i sovint invisible en les nostres pràctiques i perspectives.

Es tracta d'afavorir un tractament d'aquest tipus d'informació al temps respectuós amb les persones afectades i també rigorós, responsable i compromés activament amb l'eradicació de la cultura masclista i de la violència contra les dones.

L'estructura i el plantejament d'aquest manual, amb alguns exemples reals i actuals, tracta d'ajudar a fer visibles les pràctiques rebutjables, que suposen, entre altres, la

discriminació, la vulneració de drets, la reproducció de la desigualtat de gènere, la culpabilització de les dones, la difusió de fal·làcies, el manteniment i reforç d'estereotips de gènere, d'identitat i d'orientació sexual i, en definitiva, el reforçament de la cultura patriarcal que estem denunciant.

Cal assenyalar que els mitjans de comunicació, quan fan una interpretació de la realitat mediatitzada per la cultura masclista, poden crear, entre altres, un missatge moralitzant i alligador que culpabilitza i responsabilitza les dones i disculpa els agressors. Aquests discursos limiten els drets i les llibertats de les dones i les arrossegueu a la cultura de la por, el sotmetiment i la infantilització.

No ens oblidem que els mitjans no sols són transmissors d'eixos missatges, sinó que en gran part també en són creadors, i el seu relat pot propiciar que hi haja una reformulació d'actituds, d'espais, de comportaments i de desitjos.

Amb la recent legitimació social i el reforçament de les reivindicacions feministes sorgeix la paradoxa que, per un costat, les dones aconsegueixen nous drets i reconeixements, però, per un altre, els discursos dels mitjans –també de les indústries culturals i les resolucions judicials– continuen posant fre a eixes llibertats i alimentant el patriarcat.

L'aplicació de la perspectiva feminista a l'hora d'informar sobre agressions contra les dones, i també amb caràcter general, urgeix i és imprescindible perquè es produïska el canvi social.

Capítol 1

LA VIOLÈNCIA MASCLISTA

La violència masclista no és exclusivament una agressió en un moment determinat, és un procés complex amb un cúmul de fases de les quals l'agressió n'és la cúspide. És estructural i multicausal.

El punt de partida per a un tractament rigorós dels feminicidis és conèixer el marc teòric que defineix aquesta violència i aclarir dubtes en relació als diferents termes que s'utilitzen per a designar-la.

Existeixen diferents definicions referides a la violència que els homes exerceixen contra les dones pel fet de ser-ho. Una de les més completes i que ofereix un marc conceptual més acceptat i reconegut és la que es recull en el Conveni d'Istanbul (en vigor a Espanya des de l'1 d'agost del 2014):

«La violència contra les dones s'haurà d'entendre com una violació dels drets humans i una forma de discriminació contra les dones, i designarà tots els actes de violència basats en el gènere que impliquen o poden implicar per a les dones danys o patiments de naturalesa física, sexual, psicològica o econòmica, incloses les amenaces de realitzar aquests actes, la coacció o la privació arbitrària de la llibertat, en la vida pública o privada».

El conveni, a més, reconeix com a víctimes d'aquest tipus de violència totes les dones, independentment de si existeix o no una relació afectiva o sentimental amb l'agressor.

Aquesta definició amplia la de la Resolució de l'Assemblea General de l'ONU 48/104 de 1994, que va ser la primera. Les dos reconeixen la violència masclista com una vulneració dels drets humans, situen la qüestió com un problema social i el trauen de l'àmbit privat. Incorporen no sols la violència explícita, sinó també les amenaces, i la reconeixen tant en el context familiar com en el comunitari i l'estatal. També es recolza en la Convenció sobre l'Eliminació de Totes les Formes de Discriminació contra la Dona (coneguda com CETFDCM o CEDAW), un tractat internacional de Nacions Unides firmat en 1979. Aquesta convenció estableix un programa d'acció per a posar fi a la discriminació per raó de sexe.

En relació a la tracta de persones, caldrà tindre en consideració la definició que estableix el Protocol de Palerm, per a previndre, reprimir i sancionar la tracta de persones, especialment dones i xiquets (sic), ratificat per Espanya l'any 2000. En aquest text s'estableix que s'entén per tracta de persones i, d'especial importància, que el consentiment obtingut mitjançant amenaça, engany, força, abús de poder o d'una situació de vulnerabilitat, entre altres, no es podrà considerar com a consentiment:

a) Per "tracta de persones" s'entendrà la captació, el transport, el trasllat, l'acolliment o la recepció de persones, recurrent a l'amenaça o a l'ús de la força o altres formes de coacció, al rapt, al frau, a l'engany, a l'abús de poder o d'una situació de vulnerabilitat o a la concessió o recepció de pagaments o beneficis per a obtenir el consentiment d'una persona que tinga autoritat sobre una altra, amb finalitats d'explotació. Eixa explotació inclourà, com a mínim, l'explotació de la prostitució aliena o altres formes d'explotació sexual, els treballs o serveis forçats, l'esclavitud o les pràctiques anàlogues a l'esclavitud, la servitud o l'extracció d'òrgans;

b) El consentiment donat per la víctima de la tracta de persones a tota forma d'explotació que es tinga la intenció de realitzar descrita en l'apartat a) del present article no es tindrà en compte quan s'haja recorregut a qualsevol dels mitjans enunciats en aquest apartat;

c) La captació, el transport, el trasllat, l'acolliment o la recepció d'un xiquet (sic) amb finalitats d'explotació es considerarà "tracta de persones" fins i tot quan no es recórrega a cap dels mitjans enunciats en l'apartat a) del present article;

d) Per "xiquet" s'entendrà tota persona menor de 18 anys".

1.1 FORMES DE VIOLÈNCIA MASCLISTA

Hi ha diverses classificacions de violència masclista i cal conèixer-les per poder detectar-les i tractar-les com a tals. L'informe del grup d'especialistes del Consell d'Europa per a combatre la violència contra les dones (1997) estableix les següents formes: violència visible i invisible; implícita i explícita; violència física, sexual, psicològica, econòmica, estructural, i espiritual. Altres autores i autors també parlen de violència política o institucional, simbòlica, obstètrica, mediàtica, social, laboral, i patrimonial.

La definició de l'ONU afig, a més, que la violència masclista es dona en diferents contextos, entre els quals es troben referenciats expressament els mitjans de comunicació. Bé de manera explícita –amb pornografia, violència física, representacions de violacions o d'esclavitud sexual i utilització de dones i xiquetes com a objectes sexuals–, o bé de manera implícita –amb estereotips sexistes com la imatge de la dona com a objecte sexual o ama de casa i els estàndards de bellesa inabastables, entre altres–.

En el marc de l'estat espanyol, recentment s'ha ampliat el reconeixement de víctima de violència de gènere les mares de xiquets i xiquetes assassinats en exercici de violència contra les dones, així com les persones menors d'edat que es troben en un entorn de violència de gènere, de forma que caldrà tindre-ho present en les informacions.

El Pacte Valencià contra la Violència de Gènere i Masclista equipara, a més, les víctimes de violència masclista amb les víctimes de terrorisme.

1.2 TERMINOLOGIA

Els termes violència de gènere, masclista, domèstica, contra les dones, terrorisme masclista, feminicidis... designen la mateixa realitat? Ens remetent al mateix imaginari? Són sinònims? Doncs no, i és important conèixer-ne les diferències per tal de tindre cura i comunicar amb precisió i rigor.

Violència masclista. Assenyallem aquesta fórmula com a terminologia més precisa i que abasta tota la complexitat del marc conceptual sobre el que parlem en aquest manual, ja que fa referència a la cultura en què està l'origen de la violència dels homes cap a les dones pel simple fet de ser dones.

Violència de gènere. És una denominació àmpliament acceptada i utilitzada. És la que contempla la Llei Orgànica de Mesures de Protecció Integral contra la Violència de Gènere. Fa referència al fet que la causa de la violència està en les relacions de gènere, però ho fa d'una forma més general i sense destacar allò que sí que es destaca en la denominació de 'masclista' i que fa referència a una relació de dominació dels homes sobre a les dones.

Femicidi. Fa referència a l'assassinat d'una dona pel fet de ser dona. Marcela Lagarde fou pionera en l'ús d'aquest concepte en les investigacions en castellà a finals dels anys 90, en relació als greus assassinats de dones a Ciudad Juárez. El sufix -cidi significa 'matar'. Aquest terme resulta adient perquè esmenta qui són les víctimes i que s'ha produït un assassinat.

Violència contra les dones. Es pot utilitzar com un recurs per a evitar les repeticions i, per tant, com un sinònim de les anteriors opcions. La diferència és que ací es posa l'èmfasi en qui són les víctimes i s'omet qui és l'agressor.

Terrorisme masclista. Es pot utilitzar com un sinònim de les anteriors. Posa l'èmfasi en el terror que causa.

No s'han d'utilitzar els termes 'violència domèstica' ni 'violència familiar' si es tracta de violència masclista. D'una part, perquè ens remet a l'antiga interpretació que la violència contra les dones era una qüestió privada i no constitutiva de delictes. Cal tindre en compte, a més, que la violència que es produeix en el context de la família pot no ser una violència masclista; pot ser, per exemple, violència entre germans. Per una altra part, la violència masclista, pel fet de ser una vulneració dels drets humans, està reconeguda com un problema que no és privat, sinó social, i que ocorre tant dins com fora de l'àmbit familiar.

1.3 MITES

Tot i que cada dia en sabem més sobre la violència masclista, encara existeixen mites i falses creences sobre aquesta. Els mitjans de comunicació han tingut una part de responsabilitat en la seua construcció i difusió, i tenen també l'oportunitat i

la responsabilitat de trencar amb aquesta mala praxis i desmentir-los a través d'una informació rigorosa i una tasca pedagògica.

A l'hora d'informar, cal reconèixer els mites i les creences falses com a tals i no perpetuar-les. La major part d'aquests mites han aparegut quan en buscar una resposta a les qüestions de per què els homes maltracten i per què les dones aguanten. En la mesura en què els mitjans faciliten informació veraç en relació a aquestes preguntes, contribuiran a desmuntar-los o no.

Desmuntem els mites sobre la violència masclista:

1. No són fets puntuals ni aïllats. Afecten a un alt percentatge de dones.
2. Passa en tots els països del món, independentment del nivell de desenvolupament.
3. Ocorre en tots els estrats socials i grups ètnics, amb diferents nivells culturals, capacitat adquisitiva, formació acadèmica, país d'origen, professió, edat, etc.
4. No és veritat que les dones maltracten igual que els homes. La major part dels delictes, en general, estan comesos per homes (el total de persones condemnades a Espanya per tot tipus de delictes i per sexe de la persona infractora, el 2017, segons dades de l'INE, és d'un 80,5 % d'homes front a un 19,45 % de dones) i la violència de gènere és exercida exclusivament per ells.
5. El número de denúncies falses per violència masclista és insignificant (un 0,01 %, segons dades de la Fiscalia General de l'Estat, el 2016). No es considera una bona pràctica periodística alimentar aquest fals mite per a qüestionar o posar en dubte la credibilitat de les dones. És convenient saber que existeixen els casos de denúncies creuades –quan l'agressor denuncia, al mateix temps, la dona que l'ha denunciat a ell– com a estratègia per a demorar els procediments judicials i desacreditar les dones víctimes.
6. Haver patit maltractaments en la infància no és un factor suficient ni determinant per a ser maltractador.
7. El que indueix un home a exercir la violència masclista no és ni una malaltia mental, ni l'alcohol ni les drogues. Són persones que actuen des de les creences d'una cultura masclista.
8. La gelosia o el divorci (entre altres) no són pròpiament una causa de la violència masclista, són un detonant. Si les mostrem com a causes, poden fer-se servir per a excusar o justificar erròniament al maltractador per l'acció violenta i s'amaga la causa radical -d'arrel-: les relacions de poder establides pel masclisme en virtut de les quals ell creu que pot controlar i exercir una dominació sobre les dones.
9. No hi ha un perfil de dones víctimes de la violència masclista. Entre les víctimes hi ha dones que podrien respondre a una infinitat de tipologies, característiques i tarannàs. I el mateix ocorre amb els agressors.

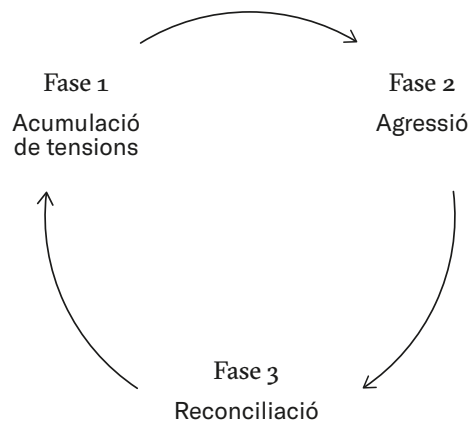
10. És fals que les dones aguanten les relacions de maltractament per masoquisme. Cal que cada periodista conega i referencie el cercle de la violència en les informacions.
11. Abandonar una relació de maltractament és molt difícil i complex. Hi intervenen molts factors, tant socials com psicològics, econòmics, d'aïllament... que la persona professional que elabora la informació hauria d'evidenciar. Per tal que no se subestime la violència.
12. No hi ha res, absolutament res, que pugui justificar un maltractament.

1.4 ELLES NO AGUANTEN PER GUST

EL CICLE DE LA VIOLÈNCIA (LEONOR WALKER, 1979)

Massa sovint acostumem a llegir en els mitjans que «ella havia tornat amb ell», que «ella havia retirat la denúncia» o que «no era la primera vegada que patia maltractaments». Aquesta informació, exposada sense contextualitzar-la, no fa més que reforçar els mites que culpabilitzen les dones i alimentar la pregunta de per què les dones no abandonen l'entorn de violència. És important que la persona que elabora la informació introduïska en la notícia l'explicació que dona el cicle de la violència de Leonor Walker a aquesta pregunta per tal de mostrar la complexitat d'aquest procés i deixar de culpabilitzar les dones.

El cicle de la violència de Walker, basat en el concepte de la «indefensió apresada» de Martin Seligman –segons la qual la víctima aprèn que no pot canviar la situació de maltractament i s'acostuma a viure amb por– s'explica a partir de tres fases que solen donar-se en la major part dels casos de maltractament de forma cíclica.

1. **Acumulació de tensió.** L'agressor exerceix violència verbal i provoca episodis aïllats de tensió que augmenten i s'acumulen. En ser aïllats, la víctima creu que podrà controlar-los i que desapareixeran: «Ell pot canviar», «Està nerviós, té problemes amb la faena», «Ell no és així»...
2. **Explosió o agressió.** Es produeix una explosió d'ira amb violència psicològica, física i/o sexual que deixa la víctima angoixada i commocionada i s'enceta un període amb sentiment de culpa i vergonya. Normalment, en aquesta fase l'agredida no demana ajuda encara, sinó que oculta els fets al seu entorn i comença a perdre contacte amb aquest. En aquest punt, la víctima es distancia de la parella.
3. **Calma, reconciliació o «lluna de mel».** L'agressor es mostrarà penedit i intentarà recuperar la víctima amb falses promeses de canvi. L'agredida creurà que la situació canviarà i començarà un període de tranquil·litat fins que l'agressor senta amenaçat el seu poder sobre la dona, i així el cicle tornarà a començar.

A l'hora d'afrontar una notícia cal tindre en compte les qüestions següents:

La major part de les peticions d'ajuda es donen després de la segona fase (agressió) i la major part de les retirades de denúncies tenen lloc en la tercera fase (de «lluna de mel») o després de rebre amenaces de mort de l'agressor cap a la víctima, precisament per haver denunciat. La falta de resposta de les institucions també incentiva l'absència o retirada de denúncies i és un aspecte que cal assenyalar com a causa.

La tercera fase (calma, reconciliació, «lluna de mel») és la que permet que el cicle continue i serveix de reforç positiu a l'agressor. Tot i que la seua acció és terrible, se'l perdona, ell se sent disculpat i pren confiança. Aquesta fase tendeix a desaparèixer perquè s'incrementa en la víctima la tolerància al maltractament, el qual esdevé continu.

La ruptura de la relació és l'única manera de trencar el cicle i no és fàcil aconseguir-la sense ajuda exterior. En aquest punt, els mitjans de comunicació tindran un paper fonamental en el reforçament del rebuig social cap als maltractadors i el qüestionament de la seua actitud, i per contra en la legitimació de les víctimes, la difusió de la complexitat del procés i l'alliberació d'elles de la càrrega injusta de la culpa i la responsabilitat de la violència.

Això implica un canvi en el discurs i el punt de vista que reproduïxen actualment els mitjans de comunicació, una revisió de les rutines i el tractament informatiu, i un posicionament compromès activament per a l'eradicació de la violència masclista i els estigmes i estereotips contra les dones.

LA TEORIA DE L'AÏLLAMENT

L'aïllament, l'anul·lació, les agressions a l'autoestima, el sentiment de culpabilitat o el xantatge amb els fills i filles també ajuden a entendre per què algunes dones no abandonen l'agressor i escapen d'aquesta situació. Cal tindre en compte que, durant tot aquest cicle de violència, l'agressor provoca una anul·lació i un progressiu aïllament de les víctimes amb el seu entorn que fan que la dona trenque o evite relacions amb la família i les amistats, de manera que se sentirà indefensa per a fer front a la situació.

No obstant, cal assenyalar que el focus de les explicacions no haurien de recaure sobre per què la víctima no evita l'agressió o fuig de l'entorn, sinó en per què l'agressor exerceix la violència: pel masclisme. Afavorir l'aïllament forma part d'eixa violència.

Recordem que el cicle de la violència i la situació d'aïllament haurien d'estar presents, explícitament, en les informacions que s'elaboren.

Capítol 2

LES DONES

La forma en què els mitjans construeixen l'imaginari social sobre les dones quan aborden qualsevol temàtica, influeix en la manera en què la societat les posiciona i la credibilitat que els atorga, també en relació a la violència masclista. El compromís per contribuir a eradicar la violència contra les dones implica assumir, per tant, un tractament informatiu lliure d'estereotips patriarcals.

És molt important que cada professional reflexione i es qüestione com mostra les dones en els mitjans de comunicació. És per això que, en aquest apartat, a banda de tractar titulars i informació sobre violència masclista, inclourem exemples que mostren com els mitjans construeixen una realitat que reforça els postulats patriarcals més enllà dels feminicidis.

2.1 LES DONES SOM SUBJECTES

NO SOM LES «DONES DE»

Informar sobre fets o accions en relació a una dona ometent el seu nom i cognoms i definint-la únicament en funció de la persona amb la qual té una relació afectiva, suposa anul·lar-la com a subjecte i reduir-la a una comparsa o un complement secundari sense veu ni capacitat de decisió pròpia. Anul·lem o menyspreem el seu mèrit propi i la col·loquem en una situació d'inferioritat i de subsidiarietat injusta i discriminatòria.

Clara Martínez de Careaga

**La mujer de Conde-Pumpido,
nombrada magistrada del
Tribunal Supremo**

El Imparcial, 23 de juliol del 2009

Seria millor dir: Clara Martínez, nombrada magistrada del Tribunal Supremo.

«La mujer de un ciclista fallecido consigue que sea delito fugarse tras un atropello», «El Congreso inicia la reforma del Código Penal tras la propuesta de Anna González para endurecer el castigo a los conductores que arrollen a ciclistas» (Cadena Ser, 12 de setembre de 2017)

Seria millor dir: Anna González consigue que sea delito fugarse tras un atropello. La impulsora de la iniciativa, que perdió a su marido ciclista en un accidente, ha logrado que el Congreso emprenda la reforma del Código Penal.

TENIM NOM I COGNOMS

A les dones se les ha d'esmentar amb nom i cognoms o, si es vol usar només una paraula, amb el cognom. Fer un tractament amb els noms propis o diminutius infantilitzats, lleva rellevància i serietat a la dona. Se li dona una consideració que no es dona als homes en els mitjans de comunicació i provoca un greuge comparatiu i un tractament discriminatori. És un biaix sexista que contribueix a associar allò masculí amb el prestigi. El fet d'utilitzar el nom o cognom d'una persona fa referència a com és percebuda per les altres persones. Esmentar el cognom s'interpreta com una consideració de major estatus i creditor o creditora de reconeixement; no fer-ho contribueix a eixamplar la bretxa de gènere en el prestigi que s'atribueix a dones i homes.

Casado descarta
la 'via Pastor': si
Torra acude debe
votarse después

Soraya desvelará si deja la política
tras hablar cara a cara con Casado

El Mundo, 7-9-18

En el primer titular, els dos homes són anomenats pel cognom. En el segon titular, la dona és anomenada pel nom, mentre que a l'home se l'anomena pel cognom.

NO SOM OBJECTES SEXUALS NI COMPLEMENTS DECORATIUS

El nostre aspecte físic o el nostre atractiu sexual no pot ser motiu de notícia. Aquest tractament ens cosifica i ens redueix a mers objectes al servei d'un desig masculí construït en l'imaginari masclista hegemònic contra els drets i la dignitat de les dones.

«Las seis deportistas más sexys de los Juegos Olímpicos de Rio» (El Mundo Deportivo, 3 d'agost del 2016)

«Villacís, la candidata más atractiva. Carmena no aparece en el ranking» (La Gaceta, 12 de maig de 2015)

L'única alternativa possible és no publicar aquest tipus de continguts, ja que no aporta cap valor informatiu.

Els rànquings de bellesa són infantiloides i malèvols. Col·locar les persones, majorment les dones, en una posició de concurs sota el criteri masculí hegemònic de bellesa amb els homes com a jutges, és una pràctica masclista que és del tot rebutjable. No té cap interès informatiu, no sols quan es tracta de política, sinó en qualsevol àmbit. Suposa cosificar les dones i reduir-les a mers objectes. Desvia l'atenció i menysprea la seua faceta professional o aquella per la qual ha de ser valorada realment.

Feliciano López estrena rubia

La Verdad, 9 d'agost del 2016

Una dona reduïda al color del seu cabell i estrenada com un cotxe.

«El trío de las gorditas roza el milagro olímpico»
(QS Quotidiano Sportivo, 8 d'agost de 2016)

Aquest exemple és un atemptat a la dignitat de les dones. Són assenyalades pel seu pes unes dones que són notícia pels seus mèrits esportius. El director va ser acomiadat.

Voz Pópuli, 13-9-18

El mitjà va corregir el titular davant la pressió a les xarxes socials.

2.2 MANIPULACIÓ: DESACREDITAR LES DONES PER A DESACREDITAR EL FEMINISME

Desacreditar a la persona per a desacreditar els seus arguments és una vella estratègia de manipulació. Aquest tipus d'estratègia, coneguda com fallàcia ad hominem, la trobem en titulars o informacions que tracten de deslegitimar el moviment i el pensament feministes mitjançant l'atac a les dones i les seues reivindicacions.

«Las feminazis de la Complutense al grito de '¡Vamos a quemar la Conferencia Episcopal!'» (OKdiario, 8-3-18)

«¿Por qué se pelean tanto las feministas en Twitter?», «La rivalidad, la agresividad y la frivolidad se ha instalado en el feminismo de las redes sociales» (La Sexta, 24 de juliol de 2017)

El feminisme és un moviment social i una manera d'entendre el món que defén la igualtat entre dones i homes, amb una història que es remunta segles enrere i amb una rica varietat de vessants i línies de pensament. El feminisme no és el contrari del masclisme.

2.3 EIXE GRAN MITE MASCLISTA: LES DONES, LES PRINCIPALS ENEMIGUES DE LES DONES

La idea que les dones som les principals enemigues de les dones forma part de l'imaginari masculí hegemònic. La cultura masclista ens ha col·locat sempre en posició de rivals, de competència les unes amb les altres per a situar-nos en millors posicions en els rànquings establits pels homes, que en aquest imaginari han sigut i són la mesura de totes les coses, i que emeten els judicis de valor suposadament legítims sobre nosaltres. D'ací naix la manera en què està normalitzat el judici sobre l'aspecte físic de les dones i la creença que els homes tenen dret a fer valoracions en veu alta sobre nosaltres sense conèixer-nos, sense haver-nos demanat permís i sense que els hàgem demanat l'opinió. Els mitjans estableixen i potencien aquest imaginari.

En el següent article, ells apareixen en una imatge com col·legues, amb camaraderia i entrenant, mentre que elles hi apareixen amb vestit de nit i amb un text que les situa com causants d'un enfrontament pels seus marits o companys. Els rànquings de dones basats en l'aspecte físic són molt habituals als mitjans, per no parlar del terme WAGS –«Wives and Girlfriends»–, que ja estableix com a categoria el fet de ser «dones i parelles de...» (ometent qualsevol faceta de la vida d'elles que no siga la de parella d'ells).

ABC, 17 de juny de 2018

«La madre y la novia de Cristiano Ronaldo, enfrentadas» (El País, 5 de setembre del 2017)

«La llegada de Georgina Rodríguez a la vida del futbolista ha desplazado a Dolores Aveiro y ha provocado fricciones familiares» (El País, 5 de setembre del 2017)

2.4 RECORDEM LA FÓRMULA SUBJECTE + VERB + COMPLEMENT: HOMES ASSASSINEN DONES

Les dones no moren ni apareixen mortes per art de màgia. Hi ha un subjecte de l'acció de la violència de gènere que és l'home masclista assassí. La nostra proposta és que es remarque el fet que un home ha assassinat i que siga açò el que trascendisca i s'installe en l'imaginari de la societat perquè aquesta condemne i repudie aquestes accions, perquè identifique qui té la responsabilitat i hi haja una pressió social.

D'una altra banda, hi ha opinions dins del moviment feminista i del periodístic que prefereixen que la dona, que ha sigut assassinada o víctima de la violència, tinga

el protagonisme i encapçale el titular. Aquesta opció també la contemplem. Això sí, el verb és fonamental i recomanem fugir de les expressions com «la violencia de género se cobra la vida», «una mujer muere» o «aparece muerta», i millor en aquest cas posar «ha sigut assassinada». També cal fixar-se en els casos en què apareix desvinculat l'assassinat de la dona i la detenció de l'agressor quan hi ha proves o indicis clars que ha estat vinculada una cosa amb l'altra.

«Aparece asesinada una mujer en Orihuela y detienen a su pareja» (RTVE, 27 d'agost de 2018)

Seria millor dir: Una dona és assassinada per la seua parella a Oriola. El presumpte agressor ha sigut detingut.

La violencia de género se cobra la vida de 40 mujeres en lo que va de año

Europa Press, 11 d'octubre de 2018

Hallan muerta a una mujer en Borriol en un posible caso de violencia machista

Levante-emv, 8-9-18

Seria millor dir: Asesinada una mujer en Borriol en un posible caso de violencia machista.

2.5 LES DONES NO SÓN LES CULPABLES

La voluntat de les dones no és la causa de la violència. No s'ha de culpabilitzar les víctimes però en els mitjans podem trobar casos en què se situa la càrrega de la culpa, i per tant la responsabilitat de l'assassinat o l'agressió, sobre les dones, sobre les víctimes. De vegades, es fa de forma més directa i altres, indirectament. Ho veiem molt sovint quan construïm una frase i situem la idea que ella havia demanat el divorci a continuació del fet que ell l'ha assassinada o l'ha agredida, o fins i tot simplement per esmentar-ho.

Els processos del nostre pensament, a més d'estar inevitablement mediats pel llenguatge, ens fan establir relacions de causa-efecte si es donen, almenys, dos condicions: que A precedeix B en el temps i que A i B estan pròxims en l'espai i en el temps. És per això que, quan afirmem que «ella havia manifestat la seua intenció de divorciar-se i ell la va matar», estem afavorint enormement l'establiment d'una relació de causa-efecte, situant la voluntat de la víctima com a causa de la violència i, per tant, fent-la responsable a ella i restant responsabilitat o afavorint la disculpa de l'agressor. De la mateixa manera funcionaria amb explicacions com que ella havia retirat la denúncia o qualsevol altra acció prèvia que, en rigor, no té cap relació causal amb la violència, com ara que feia calor o que havien discutit.

Així, cal tindre en compte que, quan s'esmenten fets com la voluntat de les dones de divorciar-se, separar-se o altres circumstàncies (com una discussió), cal assenyalar que

aquestes poden ser detonants, però no les causes. En la informació caldria esmentar que les causes de l'agressió estan en el masclisme i contextualitzar-ho amb referències a la cultura patriarcal per la qual l'home se sent propietari de la vida de la dona.

A més, és millor ubicar aquestes decisions de les dones separades del fet violent per tal d'evitar la relació causa-efecte. En el cas que hi haja hagut una retirada d'una denúncia o s'haja représ la convivència després d'una agressió, caldria contextualitzar la situació i esmentar el cicle de la violència.

Degüella a su hija de dos años en Alzira tras anunciarle su mujer que iba a dejarlo

Levante-emv, 13-11-17

En el cas d'Alzira, en què ell va assassinar la filla de 2 anys mentre la mare anava a la comissaria a denunciar la situació, algunes publicacions fan un plantejament que condueix a atribuir una imprudència a la mare per deixar la xiqueta sola amb l'agressor. Ací actua la mateixa llei de la lògica que acabem d'esmentar i que estableix una relació causa-efecte per precedir els fets i produir-se pròxims en el temps i l'espai. Es pot interpretar que ella hauria d'haver previst la capacitat assassina de l'agressor i això facilita l'establiment del condicional: si ella s'haguera emportat la xiqueta, ell no l'hauria assassinada.

«Asesinada a puñaladas por su marido un día después de pedir ayuda para divorciarse» (El Mundo, 11 d'abril del 2018)

Seria millor dir: Un hombre asesina a puñaladas a su mujer en un acto de violencia machista.

«Yésica, la camionera asturiana que viajaba por Europa, degollada tras discutir con su novio» (El Español, 11 de setembre del 2018)

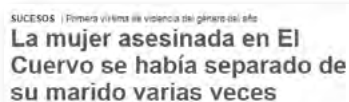
Seria millor dir: Yésica, la camionera asturiana que viajaba por Europa, degollada por su novio.

ELLES, SOTA SOSPITA PER AGUANTAR

Destacar la idea que les dones no ixen de l'entorn de violència també situa la responsabilitat sobre la víctima. La ciutadania no té per què conèixer la complexitat del cicle de la violència masclista i l'enorme dificultat de trencar-lo i eixir d'eixe entorn. Si expliquem que la dona que és víctima de violència ja havia sigut agredida o amenaçada i no havia abandonat l'agressor i el seu entorn, obrim un canal molt ampli que indueix a pensar en una dona que, tot i tindre la possibilitat d'anar-se'n (és a dir, d'abandonar la situació de violència i salvar-se), no ho ha fet. Amb això, no sols conduïm el receptor a una construcció simple i equivocada de la complexitat

dels processos de violència de gènere, sinó que també exigim a la víctima que siga capaç de preveure i previndre la violència i la fem responsable de l'agressió contra ella. Massa sovint es demanen explicacions i respostes a les dones en lloc de demanar-les als agressors. Una vegada més, posem el focus d'atenció, les exigències, les responsabilitats i –d'alguna manera– part de la culpa sobre les dones i perdem una oportunitat d'or per a fer pedagogia i difondre un coneixement més rigorós i profund d'aquest tema. És per això que recomanem introduir el cicle de la violència o, almenys, fer referència al fet que no és gens fàcil abandonar un agressor. La mateixa por que aquest execute els fills i filles podria ser un dels motius de no plantejar la separació com una possibilitat o de no denunciar. La falta de resposta i protecció per part de les institucions no genera la confiança suficient per a fer-ho.

Frases com «ella havia retirat la denúncia» o «no era la primera vegada que l'agredia», en un text que no aborda la complexitat del procés, poden resultar un dard enverinat contra la víctima i una disculpa de l'agressor.

SUCESOS | Primera víctima de violencia de género así
La mujer asesinada en El Cuervo se había separado de su marido varias veces

El Mundo i Europa Press, 3 de gener de 2010

Seria millor dir: La mujer asesinada en El Cuervo, atrapada en el ciclo de la violencia machista.

«El fiscal y la denunciante pidieron archivar dos causas contra el parricida»
(SER Radio Castellón, 25 de setembre de 2018)

Si es dona aquesta informació, cal contextualitzar amb informació sobre el cicle de la violència, les retirades de denúncies a causa de la por i raons com la desconfiança en el sistema de protecció i el sistema judicial.

CAMINAR SOLA, DE NIT O BEGUDA NO ÉS CAUSA DE VIOLÈNCIA

De la mateixa manera que s'estableix una relació causal que culpabilitza les dones quan s'esmenta la seua voluntat de divorciar-se, els mitjans generen aquest mateix vincle quan es fa menció a altres conductes de les dones, com ara que caminava sola, que caminava de nit, que feia autoestop o que havia begut alcohol prèviament a l'agressió. Aquestes referències, que no solen utilitzar-se en cas de víctimes que són homes o víctimes d'altres delictes, allibera de responsabilitat l'agressor i situa la càrrega en les dones, a les quals se les retrau indirectament que exhibisquen conductes de risc o conductes que a elles no els pertocuen i que provoquen el delictes. Es tracta d'interpretacions arrelades al relat moralitzant, paternalista i alligador cap a les dones, que dicta que aquestes no poden viure amb llibertat ni, en l'exercici dels seus drets, caminar pel carrer de nit, soles o begudes. Es dona a entendre que, si una dona

trenca les normes de la moralitat reservades per a elles per la cultura patriarcal, ha de saber que els homes tenen permís per a accedir a elles, estan disculpaats.

Continuar amb aquest tipus de relat contribueix a mantindre vius els avisos alligadors cap a la resta de dones i, amb ells, la cultura masclista.

Suggestim obviar aquestes informacions sobre les conductes prèvies de les dones perquè no són causa de violència i, per contra, poden significar una nova agressió a la víctima, ja que afavoreixen la seua culpabilització. Quan un home agredeix una dona que camina sola i de nit, el focus ha d'estar en l'agressió.

La menor violada en grupo pasaba San Juan con unas amigas y se emborrachó

La Provincia, 28-6-18

Diana Quer «no iba bebida y estaba tranquila y feliz» la noche de su desaparición
(Lasexta.com, 9-7-18)

2.6 EXAGERADES, HISTÈRIQUES I RIDÍCULES

Els mitjans també ridiculitzen les reaccions de les dones davant de situacions tan greus com les d'alguna agressió cap a elles. Es qüestiona, es ridiculitza i/o s'etiqueta de violenta i exagerada la reacció de l'agredida en lloc de titular per l'agressor i l'acció.

En aquest exemple, només un mitjà destaca la valenta acció de la víctima. Si una dona reacciona defenent-se, se la qüestiona, i si no reacciona i és agredida, també. Cal posar el focus en l'agressor i en el que pot suposar una acció com aquesta legalment i social.

«La brutal respuesta de una camarera a un hombre que le tocó el culo mientras trabajaba» (huffingtonpost.es, 18 de juliol de 2018)

«La valiente reacción de una camarera cuando un hombre le toca el culo»
(El Periodico, 20-7-18)

2.7 VIDA ANTERIOR I POSTERIOR

No s'ha d'utilitzar la vida anterior ni la posterior de la dona agredida per a culpabilitzar-la ni per a llevar-li importància a qualsevol tipus d'agressió patida. L'exemple més clar l'hem vist en la jove agredida en Pamplona per «la manada». No s'ha de qüestionar si la víctima refà la seua vida, si ix de festa amb amigues, si té parella, ni

tampoc si ha tingut amants ni referir-se en cap moment a si «tontejava» amb algú. No hem de valorar mai si mantenia diverses relacions. Cada persona és lliure de dur la vida com vol. El seu tipus de vida previ o posterior mai ha de ser exposat com la causa d'una agressió o per a desacreditar el seu testimoni.

«Amador estaba comido por los celos, creía que ella tenía un amante»
(ABC, 28-3-18)

«La invitó a su piso tras una noche de fiesta y allí fue violada por tres hombres: el relato de la joven agredida en Alicante» (La Sexta, 17-4-18)

Dins del text d'aquesta última notícia hi ha informació contradictòria, com per exemple un destacat que diu «Tres detenidos por agredir sexualmente a una joven de 19 años a la que conocieron en una discoteca en Alicante», quan en realitat la va conèixer un d'ells i, en convidar-la al seu pis, van aparèixer els altres i la van violar. Són errades molt greus que construeixen una realitat falsejada que duu a un imaginari que fa que la societat culpabilitze les dones.

Aquests errors són més habituals del que pensem i és per això que són molt importants el rigor periodístic i l'ètica.

**La vida "normal" de la
chica violada en San
Fermín: universidad, viajes
y amigas**

El Español, 9-11-17

«'La Manada' se defiende de la acusación de violación con una foto del Instagram de la víctima» (La Vanguardia, 17-11-17)

2.8 RESILIÈNCIA

Mostrar que una dona que ha patit violència masclista ha pogut refer la seua vida pot tindre un efecte demostratiu per a altres dones que l'estan patint, donar veu a les víctimes i, a partir del seu relat, complir una funció pedagògica i encoratjadora. Així, pot ser positiu contar l'evolució favorable de dones que han patit violència masclista i deixar que conten com han eixit d'aquesta situació. Ara bé, no són les víctimes les que han d'acabar amb la violència. És una responsabilitat social.

«Fui víctima de violencia de género y conseguí rehacer mi vida» (eldiario.es, 28-5-14)

2.9 SENSE PATERNALISME

No s'ha de presentar la dona com una persona feble i vulnerable a la qual es pot agredir o, al contrari, s'ha de protegir. No hem de contribuir a eixa infantilització. Cal canviar l'imaginari en aquest sentit.

Anava sola pel carrer de matinada
Eren tres xiques que havien eixit de festa a soles per Eivissa

2.10 LES DIPOSITÀRIES DE L'HONRA

No s'ha de tractar la violència sexual com un descàrrec cap a la dona, el descàrrec és cap a l'agressor. Hi ha moltes subtileses a l'hora de tractar el tema, que poden acabar per denigrar la dona que ha patit l'agressió i mostrar-la com una deshonra cap a la família, almenys en l'imaginari.

«En ningún momento ella dijo 'no'» (El Periódico de Aragón, 22 de novembre de 2017)

«Giro en el caso de 'La Manada': la víctima dice que no la metieron a la fuerza en el portal y que no pudo negarse a las relaciones» (El Español -Navarra-, 14 de novembre de 2017)

2.11 NO HI HA UN PERFIL DE VÍCTIMA

No s'ha d'estereotipar, qualsevol dona és susceptible de patir violència masclista. No hi ha un tipus de dona víctima, qualsevol pot ser-ho, independentment de la seua classe social, la formació, la faena, el tarannà, les condicions de marginalitat, la migració, la pobresa... I el mateix ocorre amb els agressors.

2.12 LA CREDIBILITAT DE LES DONES

La cultura masclista desacredita la veu de les dones. La figura d'autoritat «oficial» són els homes. És per això que es poden trobar titulars o publicacions que directament o indirecta qüestionen la credibilitat de les víctimes. A les dones, tot i ser les víctimes, se'ls exigeix un relat i un comportament absolutament coherent i sòlid.

Les agressions sexuals i la violència de gènere són els únics delictes on les víctimes han de demostrar la seua versió: que han sigut agredides. Així, les dones han de justificar tant la seua resposta com l'absència de resposta davant d'una situació d'agressió sexual o d'una situació de maltractament.

**La joven dice que no se resistió a sus
violadores en Sanfermines porque
entró «en shock»**

El Correo, 15 de novembre de 2017

«El informe médico de la joven que denunció una violación múltiple en San Fermín apoya la versión de la agresión sexual» (Antena 3, 10 de noviembre de 2017)

D'una altra banda, també se les desacredita quan s'utilitza el recurs de les metàfores sexistes: «reines de», «sirenes de» o «estrelles de la pista» són títols honorífics que invisibilitzen noms, cognoms i mèrits. És un llenguatge periodístic que no parla de la lluita per aconseguir allò pel que han sigut notícia. Transmeten passivitat en relació a les dones, com si els èxits els hagueren caigut del cel o foren una concessió masculina. No com ells, als quals el relat dominant els situa en el lloc dels que ho aconsegueixen tot fruit del seu esforç, sovint –en la informació esportiva– heroic i èpic. Aquestes fórmules de descrèdit amb els homes solen ser excepcionals i sovint van entre cometes i seguides immediatament pel nom i cognom.

2.13 EL FANTASMA DE LES DENÚNCIES FALSES

El mite de les denúncies falses està directament relacionat amb el descrèdit que el masclisme atribueix a les dones. Aquesta idea que les dones denunciïn falsament per a obtenir un benefici o avantatge en les separacions està sobradament desmentida per les dades oficials del Consell General del Poder Judicial. La institució assegura que aquestes sols representen el 0,01 % (memòria de 2016), una dada que també es pot obtenir de la Fiscalia General de l'Estat, les dues fonts més importants. Quan s'informa sobre una denúncia falsa, cal contextualitzar-la correctament amb les dades globals. No s'ha de generar la idea que és una pràctica habitual, perquè no ho és en absolut.

Una mujer es condenada por una falsa denuncia de violencia de género contra su ex novio

ABC, 26-4-18

«Sólo dos denuncias falsas por violencia de género entre 2012 y 2014» (atresmedia.com, 17 de març de 2016)

2.14 FAMOSES QÜESTIONADES, FAMOSOS DISCULPATS

En els casos de denúncies de dones famoses, la pràctica dels mitjans fins ara ha sigut la de restar-los credibilitat i posar en dubte l'agressió, a més de fer-les objecte d'un tractament sensacionalista. La majoria dels casos s'han abordat de forma frívola en programes del cor. Casos com els de Carmina Ordóñez o María Jiménez en són alguns exemples. Mentre, els agressors famosos són tractats amb benevolència i descendència. Es posa en dubte que hagen sigut capaços del maltractament, se'ls presenta com possibles víctimes d'un xantatge i se'ls continua homenatjant.

En el cas d'aquells que han assassinat la seua parella, com Bertrand Cantat o Oscar Pistorius, no han patit les conseqüències socials dels seus actes, més enllà de les judicials. En les notícies sobre el judici i sobre els recursos posteriors presentats per Pistorius, aquest encara apareix com una llegenda de l'atletisme i s'hi destaquen el seus mèrits esportius. Per la seua banda, Bertrand Cantat, després de complir la condemna, ha sigut portada d'una revista cultural francesa. La revista Elle va posar el crit al cel i va traure en portada –per fer front a la situació– una imatge de l'actriu Marie Trintignant, assassinada per Cantat. El moviment #Metoo ha reduït la tolerància de la societat davant dels maltractadors.

2.15 LES MARES ROÏNES

La cultura masclista adjudica a les dones el rol de cuidadores i la responsabilitat de la cria dels descendents, de forma que converteix les mares en responsables subsidiàries de les accions dels fills i les filles. Així, trobem que es posa el focus en elles quan es busquen responsables del comportament de la seua descendència i de nou les víctimes es veuen responsabilitzades i la seua vida anterior a l'agressió convertida en una causa de la violència.

La campanya del Ministeri de Sanitat de novembre del 2017 sobre el consum d'alcohol en adolescents va ser un escàndol pel missatge esbiaixat que llançava a xics i xiques (ells havien de cuidar el seu cos i elles, la seua honra). Però, a més, en un principi es va dirigir el missatge irònic cap a la mare, dient «tranquil·la, la teua filla/ el teu fill no beu», de manera que se la responsabilitzava d'aquest fet i de la seua ignorància. Després, van haver de rectificar.

«Tranquila, tu hija no bebe»

El comportament de la mare –com a model– també és qüestionat davant d'un fet tràgic d'algun o alguna descendent.

Las fiestas con hombres de la madre de Diana enredan la desaparición de su hija

esdiario.com, 30 octubre de 2016

«Diana López: 'No tuve ninguna discusión con mi hija aquella noche. Es una mentira'» (Antena 3, 10 de noviembre de 2017)

2.16 INICIALS O NOM I COGNOMS DE VÍCTIMES I AGRESSORS?

Cal tindre cura en com s'esmenta les dones que són víctimes de violència masclista, en primer lloc per la seua pròpia seguretat i, després, per respecte al dret a la seua intimitat i la seua imatge, que són, a més, drets fonamentals.

Si ens atenim al criteri legal, no s'hauria de revelar no sols el nom i cognoms, sinó tampoc cap informació sobre les víctimes que puga facilitar la seua identificació (com ara el barri, el carrer, la professió...) –excepte en cas d'autorització expressa de la mateixa persona afectada o, en el seu defecte, de l'entorn familiar–, perquè es tracta de persones sota la protecció policial. A més, d'una banda, es pot posar en risc la persona i la seua família i, de l'altra, es pot vulnerar el dret a la seua intimitat i la seua imatge, així com perjudicar la investigació. Facilitar la identificació pública de les dones podria revictimitzar-les, en exposar obertament en el seu entorn detalls de la situació que ha viscut i que la víctima no necessàriament ha de desitjar fer públics.

Una alternativa als noms és utilitzar les inicials o, en el cas de la ràdio i la televisió, en què la locució d'inicials resulta complicada, senzillament no fer al·lusió a noms.

La proximitat dels fets és un criteri informatiu, però es pot fer referència a la proximitat territorial sense necessitat de concretar fins al punt de permetre l'entorn identificar la víctima. Hem vist notícies que indiquen fins i tot el número del pati de la residència de la víctima, la qual cosa es podria haver obviat perfectament sense restar qualitat a la informació.

De vegades és la mateixa família la que fa públic el nom, com per exemple en casos de desaparicions, i per tant la identificació de la víctima. Si és així, l'autorització familiar expressa i la peculiaritat de la situació condueixen a identificar-la.

Alguns mitjans es refereixen a les dones amb una familiaritat impròpia del llenguatge periodístic, com per exemple amb diminutius o qualificatius. Aquesta és una pràctica que, com s'exposa en epígrafs anteriors, no s'utilitza amb els homes i suposa una falta de consideració cap a les afectades. Altres mitjans utilitzen les inicials, els noms de pila seguits d'inicials o fins i tot noms i cognoms.

D'una altra banda, dins del moviment feminista hi ha opinions que demanen la visibilització de les dones víctimes, donant a conèixer els seus noms per tal que no queden en una mera xifra i per a mantindre-les en la memòria. Així, no és estrany trobar en actes feministes de reconeixement o reivindicació els noms de les dones assassinades. Entenem que es tracta d'espais socials d'homenatge i que tenen objectius i un resò diferent als dels mitjans de comunicació.

Pel que fa a menors, no hi ha dubte: no s'ha d'exposar la seua imatge ni gràficament ni amb l'esment del nom i els cognoms. Els seus drets estan especialment protegits i, tot i que la legislació exigeix l'autorització parental, fins i tot hi ha casos de demandes de menors contra el pare i la mare o la família per haver divulgat la seua imatge sense el seu consentiment.

Pel que fa als agressors, sobra dir que sempre caldrà assenyalar, si escau, la seua condició de presumpte, si ho és, mentre no hi haja sentència. Pel que fa a identificar-lo amb nom i cognoms, és una pràctica considerada favorablement en l'àmbit feminista i el policial, entre altres raons perquè pot permetre evitar noves agressions o protegir altres possibles víctimes. Això no és nou: el nom de qui té deutes de multes de trànsit es fa públic en els butlletins oficials, i en l'àmbit privat s'han permès les llistes de morosos per a previndre altres agents bancaris o empreses.

Part del moviment feminista és favorable a que se'n coneguen els noms dels agressors i que aquesta informació siga pública i fàcilment accessible, així com la relació de condemnats per agressions masclistes. Les mateixes dones sobrevivents demanen que la llista de condemnats, accessible per a la policia i per al sistema judicial, siga pública per seguretat de les dones i per interès públic.

2.17 LES VÍDUES NEGRES

Un altre aspecte a tindre en compte és que els mitjans s'acarnissen amb una dona que ha comés un acte de violència o ha induït algú a fer-lo. El tractament és molt diferent al que donen als agressors masculins. Fins i tot mostren els autors com uns «ninots» al servei d'elles quan el braç executor del crim o l'agressió ha sigut el d'ells. Els mostren com víctimes, en lloc de com a assassins. A més, a elles les qualifiquen amb malnoms que, sense cap originalitat, repeteixen contínuament, o bé les anomenen pels seus noms de pila i no amb nom i cognoms. En aquest punt, els mitjans de comunicació haurien de fer una reflexió i evitar el qualificatiu fàcil, la repetició, el reforç d'estereotips i l'acarnissament. Una fórmula per a comprovar si es repeteixen les pràctiques qüestionables és realitzar un exercici d'inversió del gènere dels subjectes en la informació que s'ha redactat.

Dos vídues negres: Maje i Conchi

El regreso de la 'viuda negra': besos y risas en su primera salida de prisión

Conchi, acusada de asesinar a su marido tras 15 días de matrimonio, acude al registro de la caravana donde lo citó para una cena / La mujer pasó del llanto desconsolado a la sonrisa fría

El Mundo, 5 de setembre de 2018

«Salva, el esclavo para todo de Maje, la viuda negra: recadero, amante y asesino» (El Español, 2-2-18)

«Maje, una historia de sexo y manipulación» (Las Provincias, 2-3-18)

Capítol 3

ELS AGRESSORS

Un home violent disposat a passar a l'acció violenta davant d'una contradicció o sentiment de «perdre la partida» enfront d'una dona que va creure pròpia, al seu servei i davall del seu mandat, és un assassí en potència [...]. Un individu que té associada la seua potència masculista a la relació amb una dona, que s'erigeix en autoritat màxima gràcies al disseny de la societat patriarcal: en cap de la llar i *pater familiae*, està disposat a destruir el que considera que li fa perillar el seu poder.

Sonia Vaccaro, «Violència vicaria: las cosas por su nombre»
Tribuna Feminista

L'agressor és un subjecte que exerceix la violència contra una dona pel fet de ser dona, desplegant sobre ella, directament o mitjançant els fills i les filles, un exercici de poder i dominació emparat per la cultura patriarcal.

Aquesta realitat és la que han de mostrar i denunciar els mitjans de comunicació en el seu relat. És responsabilitat d'aquests no legitimar l'exercici de la violència i disculpar o justificar als agressors. Tot el que signifiqui alliberar-los de responsabilitat és un reforç dels estereotips i de l'estructura i l'imaginari masculista que origina la violència contra les dones.

3.1 NO DESVIEU L'ATENCIÓ DE L'AUTORIA NI LA DISSIMULEU

Amagar o dissimular la intervenció de l'home amb l'ús de verbs en forma impersonal o fórmules que no l'identifiquen com a autor d'una agressió o feminicidi contribueix a llevar-li la responsabilitat i mantindre els estereotips que emparen aquests crims.

En aquest sentit, quan l'avanç de la investigació ho permeta, s'ha d'evitar l'ús de formes impersonals com «desapareixen» o «ha aparegut morta» perquè amaguen el subjecte de l'acció i la raó política per la qual les dones «desapareixem» o «apareixem mortes»: en realitat, algú ens fa desaparèixer o ens mata, viola o tortura.

És més precís identificar clarament qui és el que fa l'agressió, quan es dispose de confirmació; i encara es pot anar més enllà: és un home legitimat pel sistema patriarcal el que sosté aquesta violència i cal evidenciar-ho.

A més, és convenient optar per verbs que clarifiquen o identifiquen l'acció. L'ús dels verbs com 'aparèixer' o 'desaparèixer' resten visibilitat a l'agressió. Si una dona està morta i té un ganivet clavat a l'esquena, no s'ha mort, ha sigut assassinada.

D'una altra banda, s'exigeix coherència, i no sols pel que fa als informatius o als diferents gèneres periodístics. Si un mitjà denuncia o qüestiona aquest model, no és ètic que a continuació emeta una pel·lícula, uns anuncis publicitaris o un programa que perpetue aquests rols de violència i dominació, ni que promocióne un producte musical o un cantant que faça el mateix.

«Una mujer aparece muerta por arma blanca en Reus» (Levante-emv 23-2-11)

3.2 NO MOSTREU ELS AGRESSORS COM A VÍCTIMES D'UN FET QUE HAN REALITZAT ELLS, ÉS ENGANYÓS

No s'hauria de titular ni tractar en el text un agressor com a una víctima. Ni tan sols si ell ha mort en l'acció (bé per accident o per suïcidi). Ells són els autors, els assassins, i no es pot dissimular l'acció ni disculpar-los. A més, és enganyós.

El Correo Gallego, 16-8-15

3.3 EL FALS MITE DE LES DROGUES, L'ALCOHOL, LA GELOSIA, LA DESOCUPACIÓ, LA DEPRESSIÓ O ELS PROBLEMES ECONÒMICS

El consum de drogues o beguda, el caràcter violent o gelós, la depressió, la desocupació o l'angoixa provocada per problemes econòmics no són la causa de les agressions ni han de servir d'atenuant o justificació en el relat. Si aquestes situacions foren causa de violència, els índexs d'assassinats es multiplicarien exponencialment. És important deixar clar que la causa de la violència de gènere és el masculisme i que els primers responsables i culpables de les agressions són els que agredeixen, així com que cap d'aquestes circumstàncies assenyalades és una causa, tot i que puguen estar presents en l'entorn de violència.

«Un drogadicto mata a su mujer y dispara a su hijo» (El Periódico de Aragón, 1-7-03)

«El doble parricida de Castellón, un azulejero en paro» (Las Provincias, 26-9-18)

3.4 EL FALS MITE DEL DIVORCI, LES DISCUSSIONS O EL DESENGANY AMORÓS

El mateix passa en atribuir els actes dels agressors a un divorci, una discussió o un desengany amorós. Si els mitjans destaquen algun d'aquests aspectes com factors causals, contribueixen a crear una opinió pública benèvola amb l'agressor, afavoreixen la idea que l'agressor actua motivat per la víctima i perpetuen el sistema patriarcal.

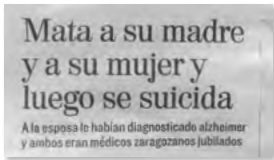
3.5 HOMES INTEGRATS I CONEGUTS DE LES VÍCTIMES

És enganyós presentar els agressors com uns homes no integrats en la societat, que pateixen alienació momentània o depressió. Els agressors pertanyen a totes les classes socials, nacionalitats, etc. i la majoria tenen una vida quotidiana corrent. A més,

normalment són la parella, exparella o homes coneguts i de l'entorn de confiança de les víctimes.

3.6 ELS AGRESSORS SABEN EL QUE FAN I ACTUEN PER A HUMILIAR I EXERCIR PODER SOBRE LES DONES

La violència de gènere no és fruit d'un impuls o una situació límit. Forma part d'un procés en el qual es donen múltiples i continuats episodis de violència més o menys visibles. Els agressors no solen improvisar un feminicidi o un acte violent; són freqüents els casos en què l'han pensat i l'han preparat. Si se sap caldria remarcar-ho en la notícia i no disculpar els agressors per a evitar que s'interprete equivocadament com un arravatament. Cal evitar centrar-se en aspectes de la personalitat de l'agressor que pugja justificar la seua conducta o les circumstàncies que l'han portat a aquesta situació.

El Mundo 6-9-18

3.7 CAL IDENTIFICAR LES NORMES DE LA MASCULINITAT HEGEMÒNICA

Cal, quan siga possible, fer visibles en el relat la rellevància de la cultura sexual masculina i les normes de la masculinitat hegemònica en la violència de gènere. Són factors íntimament lligats que no poden, per tant, obviar-se quan s'elabora una publicació amb rigor.

3.8 CONSEQÜÈNCIES PENALS I CONDEMNÀ DELS ACTES DE L'AGRESSOR

El compromís amb l'eradicació de la violència exigeix la divulgació de les conseqüències penals de les agressions masclistes per tal d'evidenciar el rebuig institucional i social cap a aquestes pràctiques violentes i contribuir a una condemna social contundent i explícita que conduïska a la destrucció de qualsevol entorn permissiu amb els agressors.

Les penes contra la violència masclista estan recollides en el Codi Penal, si bé en la seua aplicació dependran del delictes –injúries, vexacions, amenaces, coaccions, lesions, agressions i abusos sexuals, tortura, tràfic, assassinat...– i d'altres circumstàncies provades –presència de menors, ús d'armes...–, i totes estan agreujades si hi ha o hi ha hagut una relació afectiva entre la víctima i l'agressor. A més, l'article 22.4 del Codi Penal recull per primera vegada les raons de gènere com un agreujant.

En les informacions es pot recordar quines són les penes en la violència masclista. També fets com que a les presons espanyoles ja hi ha més reclusos per violència de gènere que per tràfic de drogues (El País 8-1-18), segons un estudi de l'Institut Andaluz Interuniversitario de Criminología de la Universidad de Málaga. Una de les dades més recents –i que els mitjans poden utilitzar– és que en 2016 les penes imposades a agressors van arribar fins als 25 anys de presó, segons apareix en la memòria del "grup d'experts" (sic) en violència de gènere del CGPJ, dades de 2016 publicades en 2018.

3.9 NO ERA UN HOME BO, ERA UN HOME QUE EXERCIA EL PODER QUE LI ATRIBUEIX LA CULTURA MASCLISTA

Hi ha mitjans que destaquen característiques dels agressors que es corresponen amb aspectes molt comuns i, per tant, dins del que anomenem «normalitat»: «Era una buen vecino», «era un buen padre», «un hombre bueno» i fins i tot «un heroi». S'enfoca la informació des de la sorpresa que un home corrent assassine la seua família. Aquest plantejament porta a equivoc, perquè la causa de la violència de gènere és la cultura masclista, que és precisament la més comuna, la que trobem diàriament per tot arreu. Cal que s'assumeixca i que es difonga el fet que el perfil del maltractador és un perfil d'home corrent que mata pel fet de ser home amb conviccions masclistes. No és incompatible el fet que un home haja realitzat accions positives cap a la comunitat o la societat en general i que, en canvi, realitze accions cruels i violentes cap a la dona, pel fet de ser dona. Per tant, no és convenient mostrar sorpresa ni tampoc l'agressió com un fet impropri de l'agressor, com si fóra a causa d'un arravatament perquè obviem l'entramat patriarcal que l'espenta i el legitima.

«Crimen de La Orotava: El 'familicida' que fue héroe en Afganistán» (El Mundo, 22 de juliol de 2018)

«"Era un héroe... Sólo puedo pensar que viniera tocado de Afganistán. Porque no reconozco al padre que ha matado a sus dos ángeles. Las adoraba", relata compungido un compañero del Ejército que lo conocía desde hace casi 30 años» (El Mundo, 22 de juliol de 2018)

«No puedo entender que un hombre tan bueno con una familia que nos parecía perfecta fuera capaz de esto» (El Mundo, 22 de juliol de 2018)

«La extraña muerte de Israel, el héroe de Afganistán ahorcado, y su mujer y dos hijas, envenenadas» (El Español, 17 de juliol de 2018)

Capítol 4

L'ENFOCAMENT

La violència de gènere és complexa i la forma en què s'enfoca el seu tractament és una responsabilitat que implica un posicionament polític i un compromís social. Abordar-la des del rigor professional exigeix conèixer i difondre la seua complexitat i desenvolupar pràctiques informatives que contribuïsquen a desemmascarar, desacreditar i finalment eradicar la cultura masclista.

4.1 ALGUNES PROPOSTES

1. **Ubicació a la secció política.** Es tracta d'un assumpte de dimensió social i política i cal ubicar-lo en aquesta secció o en altres de marc territorial com 'Comunitat Valenciana'. No s'hauria de posar en les seccions de successos ni societat.
2. Rellevància: **obrint informatius i seccions.** Tal com ho fèiem amb els atemptats terroristes. És una qüestió de màxima gravetat i interès social.
3. Cal ampliar el focus, no **centrar-se** sols en el cas concret, sinó també **en la dimensió política i social de la violència.**
4. Cal evitar el tractament fonamentat en les emocions i **centrar el focus en la significació pública, social i política.**
5. Cal identificar el cas com un de violència masclista quan es confirme i **evitar afirmacions o negacions precipitades**, així com l'especulació sobre aquesta qualificació mentre no hi haja suficient informació. Així, evitarem rectificacions i confusions.
6. Cal **evitar el sensacionalisme**, els detalls morbosos no aporten informació rellevant ni tenen valor pedagògic. La dignitat és el primer. Els detalls escabrosos o la tensió emocional –que resulten molt novel·lesc– no formen part del que hauria de preocupar a la societat i atempten contra la dignitat de les persones.
7. Les dones víctimes de violència estan sota protecció. S'ha d'evitar **donar dades sense el seu consentiment que ajuden a identificar-les**, ja que les revictimitzen i exposa la seua situació davant la seua família i l'opinió pública, però, sobretot, perquè les poden posar en risc.
8. S'ha de cuidar la terminologia: **la violència masclista no és un crim passional ni tampoc una xacra social.** El primer concepte remet a la idea que la violència és el fruit d'un estat emocional i el segon, a un fet d'origen desconegut contra el qual no es pot lluitar, una mena de maledicció. S'utilitzen com comodins i contribueixen a un imaginari fal·laç que amaga el masclisme i les relacions de poder que els homes exerceixen contra les dones.
9. **Les múltiples cares de la violència de gènere.** La violència de gènere es dona en molts contextos i, encara que els mitjans de comunicació tenen clars la majoria d'aquests, també s'han d'incloure molts altres que passen com si d'un succés es tractara. Així, a més de donar-se en les relacions de parella, aquesta violència

també té lloc en les relacions de festeig i fora de l'àmbit de la parella; en conflictes armats, agressions sexuals i d'explotació, tràfic i tracta de dones i menors (amb finalitats sexuals i amb altres finalitats); en l'assetjament sexual en el treball i el bullying/mobbing; en la violència institucional, l'avortament obligat o l'esterilització forçada; en la mutilació genital femenina, els matrimonis precoços, els crims per honor, els crims pel dot, les execucions extrajudicials o les agressions amb àcid; etc.

Segons l'ONU, en el context dels mitjans de comunicació trobem violència de gènere explícita a la pornografia, la violència física, les representacions de violacions o d'esclavitud sexual, i l'utilització de dones i xiquetes com objectes sexuals. La implícita en els mitjans es troba en els estereotips sexistes que ens mostren, en l'androcentrisme com a punt de vista i el sexisme.

10. **Consultes expertes.** No feu ressò de teories desautoritzades pel propi Consell General del Poder Judicial (2013), l'OMS i l'Associació Americana de Psiquiatria com la síndrome d'alienació parental basada en una concepció estereotipada dels rols i conductes de les dones.
11. Cal **identificar les errades del sistema, així com els avanços i les accions positives.** Una visió més precisa ajudarà les dones a valorar de forma més ajustada a la realitat la confiança que depositen en el sistema de protecció.
12. S'ha de nomenar la causa de la violència de gènere: **la cultura patriarcal, el masclisme.**
13. Cal **informar dels recursos i els serveis d'ajuda i d'atenció**, incloure la informació sobre el 016 al principi i contextualitzada.
14. El veïnat i la família no són necessàriament una font solvent i acreditada. **Els testimonis poc o gens qualificats del veïnat no ajuden a entendre**, ben al contrari: poden perjudicar el relat perquè des de l'emoció o la proximitat condicionen l'opinió de la ciutadania i poden posar en qüestió la víctima: «Era un home molt amable», «estava molt enamorat de la seua dona»...
15. Convé **introduir veus d'expertes, sobrevivents i organitzacions feministes.** És important realitzar consultes expertes i acudir a fonts no només policials, sinó també i especialment a expertes en qüestions de gènere, dones sobrevivents i portaveus d'organitzacions del moviment feminista. S'ha d'evitar donar veu als agressors o els representants d'agressors –especialment si, a més, la víctima no pot defensar-se per tal d'evitar a més del greuge l'espectacle mediàtic.
16. **Els fills i les filles, i l'entorn familiar, també són víctimes** i han de ser citades com a tals. Al temps que s'esmenta el nombre de dones assassinades es pot recordar, entre altres, el número d'orfes que ha deixat la violència.
17. Convé fer un seguiment del «després de» l'explosió de violència: judicis, sentències, condemnes i cost social. Cal **fer un seguiment informatiu** de què passa després dels assassinats o de les explosions de violència masclista que salten a

l'actualitat, no sols pel que fa a la resolució del cas amb el focus en l'agressor o les sentències condemnatòries que poden servir d'exemple i alerta per als agressors, sinó també, en els casos de dones que han pogut sobreviure a aquestes situacions, com a exemple i encoratjament per a dones que estan patint-la.

La i el periodista pot denunciar les dificultats, les errades i els entrebancs en els processos i en el sistema; cal aprofundir en la seua complexitat. De la mateixa manera, també cal fer visibles els avanços i encerts. La confiança –i la desconfiança– en el sistema de protecció es construeix, en part, sobre la percepció social que construeixen els mitjans.

18. S'han de **desarmar els mites**. Les denúncies falses són mínimes, pràcticament inexistentes. Convé veure dades del CGPJ o de la Fiscalia General de l'Estat.
19. Cal posar èmfasi en la pedagogia i **difondre coneixement solvent sobre la violència de gènere**. S'ha d'explicar, entre altres, el cicle de la violència de Leonor Walker i anomenar expressament la causa de la violència de gènere: la cultura patriarcal, el masclisme.
20. El **suïcidi** o l'intent de suïcidi de l'agressor no ha de tindre tanta entitat com per a aparéixer en el titular o l'entradeta. El focus ha d'estar en l'agressió a la dona.
21. Cal evitar que la menció al divorci o l'ús de drogues i alcohol servisca per a justificar o disculpar l'agressor i trencar la relació causal fallaç fent explícit que **la causa dels feminicidis està en el masclisme**.
22. **No s'ha de presentar la violència contra les dones com un fet puntual**. No és un arravatament o una alienació de l'home en un moment donat: és masclisme, cosificació i sentit de la propietat.
23. **Una dona no ha mort, ha sigut assassinada**. La precisió amb els verbs és important.
24. S'ha d'anar amb cura amb la identificació de les víctimes i la localització del lloc dels fets. S'han de **respectar la privacitat, la protecció de dades i el dret a la intimitat**.
25. S'han de visibilitzar les desigualtats entre homes i dones. S'ha de tractar d'**informar** amb perspectiva de gènere. Els mitjans de comunicació poden donar significat a unes certes conductes i contribuir a superar uns determinats estereotips. Una mirada de gènere en la informació serà sinònim de responsabilitat i qualitat. Si es té cap dubte, es pot canviar el gènere de la persona quan s'elabora la notícia: Si el cas fora a l'inrevés, com seria tractada?
26. Cal evitar els prejudicis de gènere. **Quan s'informa de dones assassines no es tracta de violència masclista però també s'ha de realitzar un tractament no sexista**. En aquests casos els mitjans solen fer un tractament informatiu diferent al que fan quan es parla d'homes assassins. Si abans del judici els assassins són presumptes, les dones assassines s'haurien d'identificar segons el mateix criteri.

Així mateix, si als assassins no se'ls etiqueta com a 'vidus negres', les assassines tampoc haurien de rebre aquest qualificatiu. D'altra banda, ens trobem que quan una dona no ha executat l'assassinat però ha sigut còmplice d'un home assassí, el focus de les informacions se situa en elles, es converteixen en més protagonistes que l'assassí executor, i se les presenta com a malvades inductores i a ells com a innocents que han sigut enganyats per elles.

27. Contextualitzar ajuda a entendre la magnitud i complexitat de la violència. Això implica, entre altres, **informar del número de víctimes** des de l'any des del qual es disposa de dades (2003), tindre en compte les diferents fonts de les dades sobre el nombre de víctimes i informar de retallades de recursos contra la violència masclista i les anàlisis de la situació amb testimonis experts del moviment feminista i sobrevivents.
28. S'ha de **fer explícit el rebuig social**. Convé informar dels actes de rebuig, les manifestacions i la condemna social que s'esdevenen per tal que, d'una banda, els agressors siguen conscients del rebuig social cap a la violència masclista i, de l'altra, les dones perceben el suport de les institucions i de la societat.
29. Cal **evitar el punt de vista androcèntric**. La mirada masculina no és el punt de vista universal.
30. Nevera. Per a un tractament més adequat dels temes de violència masclista, seria convenient **preparar prèviament alguns recursos** que poden ser més costosos d'elaborar per tal de tindre'ls preparats en el moment en què aparega un fet noticable de les característiques que estem tractant. També convé recopilar recursos com imatges-figuracions, reportatges o vídeos sobre diferents aspectes que puguen utilitzar-se per a informar sobre aquests casos, com ara condemnes a les quals s'enfronten els agressors, la situació dels serveis d'atenció, el que passa després de la violència o el cicle de la violència, entre altres, com també llibres i autores que expliquen les violències masclistes, testimonis de sobrevivents, problemes del sistema, el marc jurídic o infografies amb dades estadístiques.

4.2 COM ENFOCAR AMB PERSPECTIVA DE GÈNERE. UN MATEIX FET, DIFERENTS MIRADES

Amb caràcter general, cal preguntar-se si a l'hora de tractar un tema estem aplicant-li la perspectiva de gènere, no sols en el tractament del text i dels titulars o en l'ús del llenguatge, sinó també pel que fa al plantejament a l'hora d'enfocar el tema. Per exemple, quan es donen dades, s'assenyalen les xifres segmentades per sexe? Quan es parla d'economia, s'incorpora l'economia de cures? S'esmenta el percentatge de dones que hi ha en l'economia submergida? Les jubilacions, les infraestructures, l'agricultura o el canvi climàtic són temes que afecten directament les dones, però mai s'informa des de la perspectiva d'elles o sobre la manera en què els afecta de forma diferenciada.

A l'hora de buscar informació, cal tindre dades segregades segons el sexe i assignar específicament allò que no correspon als resultats que ofereixen les dades masculines. Les mitjanes sovint oculten la situació concreta que afecta de forma singular les dones.

Per exemple, si abordem amb perspectiva de gènere la notícia sobre el fet que un dels membres de la Manada està de festa en Eivissa, destacariem que la dona víctima està confinada en la comunitat de Madrid, que és l'únic lloc on ell no pot anar –per ordre d'allunyament–, mentre que pot moure's per la resta de l'Estat. Per contra, moltes notícies sobre aquestes «vacances» dels agressors no fan esment del fet que la víctima està confinada en la seua comunitat autònoma.

La Manada se va de vacaciones: 'El Prenda' a Ibiza y el guardia civil a El Palmar (Cádiz)

El Confidencial, 2 de juliol de 2018

Un altre exemple seria l'afirmació que els homes dediquen més temps a l'esport que les dones. Aquest és un titular que facilita la formació d'idees fal·laces. Pot conduir a pensar que els homes tenen més inclinació a fer exercici, que a les dones no ens agrada l'esport o que desatenem les indicacions d'hàbits de vida saludable. Una afirmació com la del titular necessita una contextualització que revele els resultats de la investigació en el seu marc, desmentisca els mites i allunye la societat dels estereotips sexistes.

En aquest cas, el que caldria destacar en el titular és algun d'aquests aspectes: que els homes gaudeixen de més temps d'oci que les dones o que dediquen més temps a l'esport i la meitat de temps que elles a les responsabilitats domèstiques i de cures familiars.

Capítol 5

EL RELAT

La història sempre l'han escrita els guanyadors, i pel que fa a les relacions de gènere, l'han escrita els homes. El relat hegemònic, per tant, segueix el guió del patriarcat, un discurs androcèntric que interpreta el món a partir de les relacions de poder dels homes sobre les dones per perpetuar-les. Un relat alimentat per mites, prejudicis i mentides que han servit per sostindre el sistema de creences que ha fet possible el masclisme.

5.1 TERROR SEXUAL

Un dels relats del patriarcat és el terror sexual. És un relat estereotipat que normalitza la cultura de la dominació i la idea segons la qual els homes són per naturalesa potencials agressors, és a dir, amb caràcter instintiu i, per tant, incontrolable, de forma que recau en les dones la possibilitat d'evitar l'agressió limitant les seues llibertats per tal d'esquivar les situacions que es consideren de risc, com ara anar sola per la nit, fer autoestop, beure alcohol, vestir amb roba que resulte cridanera per als homes, etc. Aquest relat del terror forma part d'un corpus moral funcional a l'aspiració masclista de controlar la conducta de les dones.

Els mitjans tenen la capacitat de reforçar aquestes idees amb el seu relat i de situar una persona en un o altre estatus o rol segons el sexe o el gènere amb el qual s'identifica a si mateixa. Es construeix un imaginari paternalista que, en aquest cas mitjançant el terror, responsabilitza i alhora infantilitza les dones, les exposa com criatures-objectes que requereixen tutela, febles, que han de fer-se càrrec de la suposada naturalesa irrefrenable del desig sexual i l'agressivitat masculins i protegir-se d'ella. En el relat del terror sexual sovint trobem la idea de la irresponsabilitat de les dones per haver-se posat en risc, en lloc de la irresponsabilitat dels homes per haver exercit la violència, per ser els causants del terror. De fet, en el discurs hegemònic el focus continua centrat, per exemple, en l'enorme quantitat de dones assassinades i no tant en l'enorme quantitat d'homes assassins. La pregunta en el relat hegemònic no és: què els passa als homes, que causen terror a la nostra societat?

El viaje de pesadilla de una valenciana en BlaBlaCar

La joven sufrió el acoso de uno de los integrantes del coche, que la amenazó con reportarla

Levante-emv, 20-07-18

Aquesta notícia, pel seu contingut, més que pel titular, pot dur a pensar que les dones que van en BlaBlaCar (com abans les que feien autoestop) s'exposen a riscos. Posa el focus en elles. En canvi, no apareixen en cap moment dades sobre l'agressor, ni si BlaBlaCar té un sistema per a detectar qui és l'agressor, denunciar-lo i fer-lo fora del sistema. D'això no en sabem res. Però sí que sabem que hi ha un BlaBlaCar sols de dones. Sembla que es dona per fet que la solució no és actuar sobre els agressors, la seua conducta sembla irremediabile, sinó traure a les dones dels espais on hi ha homes. És com interpretar que no és l'home el que ha d'evitar violar les dones, sinó les dones les que han de limitar la seua llibertat per tal d'esquivar els irreprimibles desitjos dels violadors.

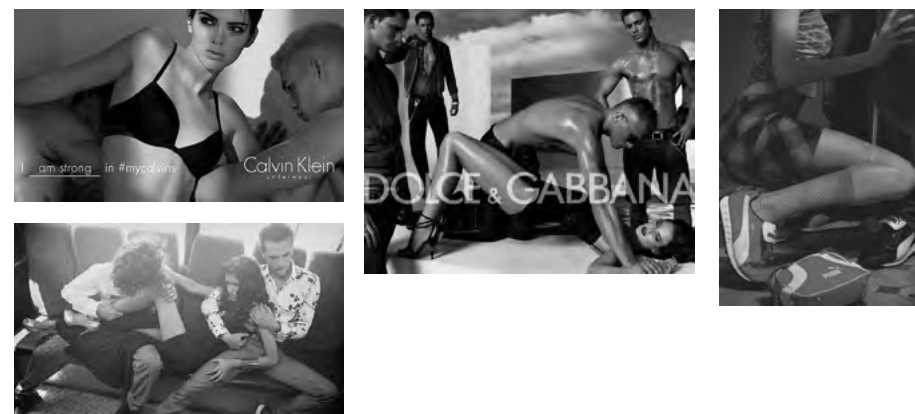
No s'ha de fer un relat que culpabilitza les dones i les adolescents de la violència masclista. El discurs dels mitjans ha de deixar de ser un avís alligador del preu que han de pagar les dones per gaudir lliurement del seu cos en l'espai públic. Cal evitar un relat que cree alarma social i «convide» les dones a reduir la seua participació social, la seua llibertat.

Els mitjans no són una part aïllada de la societat. Hui per hui divulguen terror sexual d'una manera exponencial i els seus missatges (en premsa i audiovisuals en general –sèries, pel·lícules, fotos, vídeos..) exerceixen una enorme influència sobre la interpretació de la violència sexual.

5.2 CULTURA DE LA VIOLACIÓ

La «cultura de la violació» està instal·lada en la societat, especialment alimentada pel relat dels mitjans de comunicació quan normalitza el dret dels homes sobre el cos de les dones i mostra la seqüència home agressiu – dona disponible com una realitat naturalitzada i molt present. Ho veiem especialment en la publicitat, en el cine i en els mitjans audiovisuals, i sobretot en les campanyes de moda, però no exclusivament. Les dones es presenten com éssers cosificats, dòcils i disponibles per a l'accés sexual masculí. La seua conducta és justificada sota l'argument 'biologicista' de posseïdors d'un desig sexual natural i suposadament incontrolable.

Els missatges audiovisuals tenen el greuge d'un impacte enormement eficaç en l'audiència, per la seua capacitat d'arribar a un públic massiu i la seua capacitat d'influència, i continuen molt presents en el llenguatge dels mitjans de masses, des de les pel·lícules de Disney, on dones protagonistes acaben enamorades del seu segrestador, fins a les imatges publicitàries que idealitzen les violacions en grup, passant pel relat preminent del porno –font de la construcció de la cultura sexual masculina–, basat en la violència i l'accés des de la dominació de les dones i on el subjecte femení i el seu plaer estan presents sota la perspectiva absolutament androcèntrica.

Anuncis de Calvin Klein, Dolce & Gabbana, Puma i campanya "The wrong turn" del fotògraf Raj Shetty.

5.3 LA LLIBERTAT DE LES DONES EN QÜESTIÓ

La cultura de la violació limita la llibertat de les dones. En depositar sobre elles la responsabilitat d'evitar l'agressió es restringeixen els seus drets, s'estableix un marc dins del qual han de mantindre's per a protegir-se –un marc de control social sobre les dones– i fora del qual s'interpreta que els homes estan autoritzats a accedir a elles sense el seu consentiment.

Per no alimentar aquest imaginari, cal evitar referir-se a les dones com un subjecte feble susceptible de ser agredit si transgredeix les regles de control del patriarcat. Per exemple, cal eliminar les expressions com: «viatjava sola», «estava de festa» o «havia begut» referents a conductes que l'han posada en perill. El perill no és que una dona camine sola, sinó l'existència d'homes que exerceixen la violència.

En moltes notícies es donen com a causa del feminicidi o l'agressió les conductes lliures de les dones, uns motius que busquen la causa-efecte i que no s'haurien de valorar com a tals. Així, es parla com a causa de l'agressió el divorci, l'inici del tràmit de separació, la denúncia per maltractaments, la gelosia, el traure al marit de polleuera i provocar una discussió, els crims passionals, els amors que maten... Aquest relat no s'ha d'utilitzar així perquè és fal·laç. Els motius reals, més de fons, són més complexos. Ells maten a causa del masclisme, perquè pensen que les seues parelles són de la seua propietat i que tenen el poder de fer amb elles el que vulguen. El desencadenant de l'acció és la petició del divorci, però mai la causa.

«Los celos, detrás del crimen machista de Benicàssim» (El Mundo, 22 de juliol del 2016)

En aquest punt, els testimonis poc o gens qualificats del veïnat no ajuden a entendre, ben al contrari, perjudiquen el relat perquè, des de l'emoció o la reflexió superficials, sovint condicionen l'opinió de la ciutadania, posen en qüestió la víctima i fins i tot justifiquen l'agressor: «Era un home molt afable», «mai perdia els nervis», «mai l'havíem vist enfadat», «estava molt enamorat de la seua dona», «no era ningú sense ella», «era un home molt familiar, sempre anava amb els fills i la dona»... El codi deontològic de la FAPE estableix la conveniència d'evitar les declaracions de familiars i amics de persones acusades o condemnades per un delictes llevat que siga necessari per a una informació equitativa.

El parricida: «Quiero mucho a las niñas y creo que mi exmujer me las va a quitar»

Las Provincias, 26 setembre 2018

5.4 EL TRACTAMENT DE LES DONES VÍCTIMES D'ALTRES PREJUDICIS. DOBLE DISCRIMINACIÓ

La discriminació de gènere es veu travessada per altres discriminacions a causa del país d'origen, la pertinença a una ètnia, la discapacitat, l'edat, el color de la pell... I, així, les dones pateixen dobles o triples greuges. Com que sabem que la víctima de la violència de gènere no té un perfil, hauríem de posar atenció en no estereotipar-la i assenyalar alguna d'aquestes característiques com a factor de rellevància en el fet de l'agressió, a excepció del cas en què la violència s'haja exercit, a més de pel gènere, per l'odi al grup o minoria a la qual la dona pertany.

Cal tindre cura, per exemple, quan s'informa sobre les agressions a prostitutes. Si l'atac es produeix en el seu àmbit privat, en el titular no hauria d'aparèixer que la dona era prostituta, perquè el tret rellevant no és ser prostituta, sinó dona, i com a tal se l'ha agredida. Si l'atac s'ha produït pel fet que és prostituta o en l'exercici de la prostitució, i tenim eixa informació, sí que caldria indicar-ho de forma més destacada per tal de visibilitzar també les agressions dirigides a les dones que pertanyen a un col·lectiu particular.

Si en el text es fa referència –en qualsevol cas– a que la dona agredida era prostituta, caldria tindre cura en el tractament, com s'ha comentat en l'apartat sobre la culpabilització de les dones, per tal de no convertir les víctimes en responsables de l'agressió. La responsabilitat de l'acte s'ha de focalitzar de forma molt explícita en l'home-client o en el proxeneta. Caldria deixar clar que un home mata a una prostituta perquè existeix una relació de poder en funció de la qual els homes exerceixen la violència sobre les dones. En el cos del text caldria fer la pedagogia necessària amb construccions que no disculpen els agressors ni culpabilitzen les prostitutes i que mostren que són col·lectius exposats a un alt risc.

En aquests dos titulars s'hauria d'obviar que l'agredida és prostituta, ja que se l'ha violada per ser dona.

«Retienen y violan a una prostituta en una habitación de un hotel del Grao»
(Mediterráneo, 10 de maig de 2005)

Seria millor dir: Retienen y violan a una mujer en una habitación de hotel en el Grau

«Un policía nacional, expulsado del cuerpo por violar a una prostituta»
(El País, 29 d'octubre de 2013)

Seria millor dir: Expulsan a un policía nacional por una agresión sexual

En canvi, en aquest cas de Múrcia es posa de manifest, encertadament, el doble perjudici, una violència de gènere que els agressors pretenen disculpar pel fet de tractar-se d'una víctima prostituta (pensaven que no era violació perquè era prostituta). Cal visibilitzar i denunciar aquesta aberració cap a aquest col·lectiu.

«La manada de Murcia niega la violación porque la mujer era prostituta»
(elplural.com, 9 de maig de 2018)

En el cas de dones gitanes o dones musulmanes que pateixen agressions, s'hauria d'utilitzar el mateix procediment que l'esmentat abans.

La tracta de persones (que afecta majorment a dones, xiquetes i xiquets i té com a finalitat, en un altíssim percentatge, l'explotació sexual) cal abordar-la des de la perspectiva dels drets humans. És important fer al·lusió a la definició que estableix el Protocol de Palerm, especialment en relació al fet que no es pot considerar consentiment aquell que es dona, entre altres, sota una situació de vulnerabilitat, engany, amenaces, força o abús de poder.

Els mitjans construeixen una imatge estereotipada de la 'víctima perfecta' per al proxenetisme. Sovint s'utilitza un enfocament policial, d'immigració o de fronteres, i no de vulneració de drets humans. És comú que informen sobre operacions per al "rescat" de dones víctimes de tracta, amb un relat sense contextualitzar que remet a un perfil de víctima que no ha pogut escapar per estar lligada o tancada en pany i clau.

Amb aquests tractaments informatius es construeix la imatge que aquella dona que no està en una situació d'aquest tipus de reclusió, aquella que no està 'encadenada' –per dir-ho gràficament-, està allí perquè ha donat el seu consentiment. Es trasllada la responsabilitat d'un delictes a la víctima i s'obvia una qüestió trascendental: que les víctimes de tracta poden tindre les portes del bordell obertes; que la vulnerabilitat, l'engany, la coacció, le amenaces de mort o d'assassinat sobre elles o la seua família, entre altres, són cadena més que suficient, sovint invisible, per a que no abandonen o escapen a aquesta situació d'explotació.

Ocultar des dels mitjans aquesta realitat provoca que veure una dona prostituïda al carrer, a un polígon o a un bordell s'interprete com un exercici de llibertat i quede oculta tota la violència i vulnerabilitat que la subjecta a eixa situació i que té un nom, tracta de persones per a l'explotació sexual.

D'altra banda, la tracta amb fins d'explotació sexual no té altra finalitat que la de proveir de dones i xiquetes i xiquets el mercat de la prostitució, que s'exerceix, entre altres, en els llocs que el discurs patriarcal anomena eufemísticament "casas de citas" regentades per "empresaris" on van "clients". Acceptar aquest discurs és ocultar la magnitud i la realitat d'un delictes exercit per màfies, que està ocorrent al nostre voltant, amb la complicitat i participació dels 'consumidors', i massacrant la vida de més de 800.000 persones (Oficina Internacional de les Migracions) cada any.

Per tant cal un relat que expose aquesta realitat en tota la seua magnitud i abandone els eufemismes que no fan altra cosa que disculpar i ocultar una violació de drets humans de transcendència internacional que ha convertit l'explotació sexual de dones, xiquetes i xiquets en un dels majors negocis mundials en benefici de màfies, equiparable al tràfic de drogues o d'armament, però amb les persones com a mercaderia.

5.5 CONTEXTUALITZAR LA INFORMACIÓ

La visió del conjunt, el marc social, és rellevant per ajudar a entendre la magnitud i la complexitat de la violència de gènere. Així, entre altres, es poden incloure en la informació balanços, estadístiques i anàlisis realitzats per fonts expertes sobre la situació en l'àmbit estatal o en el territori específic.

Més pròxim al cas concret, es pot informar sobre si hi havia mesures legals vigents, si s'havien aplicat o si hi havia denúncies i ordres d'allunyament.

També cal donar a conèixer els recursos de suport a les víctimes: els centres 24h, el telèfon 016, les cases d'acollida, l'assessorament jurídic i les associacions que tracten amb víctimes de violència masclista, així com informació del recorregut que s'ha de realitzar en el procés d'atenció quan s'acudeix a l'administració a demanar protecció. Pensem que hi ha dones en situació de violència que ens llegiran o ens escoltaran. Cal fer-los saber quins recursos tenen al seu abast o com arribar a ells. També, en les informacions, es poden assenyalar recursos amb què no es compta i que caldria tindre.

La persona que elabora la publicació o la notícia haurà de ser rigorosa i s'espera d'ella que no redirigisca la informació segons les seues conviccions. Així, ningú hauria de pautar els testimonis, ni imposar un determinat discurs, ni esmentar com a opinió col·lectiva o general l'opinió d'una part.

El consentimiento explícito, una reforma legal que no satisface a casi nadie

La Vanguardia, 17 de juliol de 2018

En aquesta notícia sobre la proposta anunciada per la vicepresidenta del Govern, Carmen Calvo, veiem un titular que trau una conclusió que no està recolzada per fets o evidències en el cos del text, més bé al contrari, ja que l'única veu que manifesta objeccions a la reforma legal proposada és un portaveu d'un despatx privat d'advocats, mentre que amb el titular expressa que no satisfà quasi ningú. La conclusió podria ser realment una opinió no fonamentada.

Cal fer un seguiment informatiu dels casos de violència masclista més enllà del fet puntual de l'agressió o el feminicidi, tant pel que fa a la resolució del cas amb el focus en l'agressor, com pel que fa a les sentències condemnatòries que poden servir d'exemple i alerta per a altres, així com esmentar altres casos de dones que han pogut eixir d'aquestes situacions, com a exemple per a dones que pateixen violència en eixe moment.

Així també, s'ha de posar el punt de mira en el tractament i en les resolucions judicials. Cal evidenciar les errades i carències del sistema judicial per a visibilitzar-les, condemnar-les i, si és el cas, posar de manifest que cal una revisió. I de la mateixa manera, aquelles mesures positives i amb bons resultats de l'administració.

Informar dels actes de rebuig, les manifestacions i la condemna social també és necessari per a contextualitzar adequadament els casos i per tal que els agressors vegem el rebuig social i el suport de les institucions i de la societat a les víctimes.

S'han d'evitar el sensacionalisme, els relats morboses i el dramatisme, els quals no aporten cap informació de qualitat, així com evitar també descripcions detallades dels fets que no porten enlloc més que a la morbositat.

Cal evitar el relat que mostra l'assassí masclista com una persona piadosa i benintencionada, pel fet que ella, la víctima, estiguera malalta. Es relata que el feminicidi es fa amb la millor intenció de l'agressor per llevar-li patiment a la dona, sense conèixer realment la voluntat de la víctima. Quan un home mata una dona, exerceix un poder sobre ella, decideix per ella sobre la seua vida, i també decideix que no la cuidarà, però sovint veiem en els mitjans la versió piadosa de l'home que amb l'assassinat fa un gest heroic de salvar-la d'un patiment o d'una malaltia, sense evidenciar-se la voluntat de la víctima.

La pareja de la mujer asesinada dice que la mató «para salvarla de todos sus problemas y angustias»

elcomercio.es -Oviedo-, 10 de novembre de 2015

5.6 PRECISIÓ

Per tal d'aconseguir un relat el més precís possible sobre el context de la violència de gènere. No hauríem de considerar com a víctimes només les dones assassinades que figuren en les estadístiques. Víctimes invisibles de la violència masclista en són moltes més, que no han sigut assassinades o fins i tot que no han pogut fer-ne la denúncia i no figuren a les estadístiques. També ho són les seues famílies. Aquest cos de l'iceberg s'invisibilitza si identifiquem la part com el tot. Si quan diem «víctimes» ens referim a dones assassinades, caldria especificar-ho així. També hi ha víctimes sobrevivents.

D'una altra banda, el fet que un adult exercisca violència sexual sobre una menor no pot ser descrit com «relacions sexuals», tot i que afegim darrere «forçades», perquè en cap cas serien relacions, i tampoc és sexe, és poder.

Capítol 6

LES FONTS

6.1 NOMBRE DE VÍCTIMES: DIFERENTS COMPTADORS

El nombre de dones assassinades víctimes de la violència de gènere es comptabilitza oficialment a Espanya des del 2003, i des del 2013 s'inclou en la consideració de víctimes els i les menors que han sigut assassinats pels seus pares.

El ball de dades que podem trobar actualment en els mitjans i en les xarxes socials es deu a que diferents organitzacions realitzen les mesures amb distints criteris.

Delegació del Govern per a la Violència de Gènere [VISITA](#)

Registra les dades d'aquelles dones assassinades per la seua parella o exparella exclusivament. Si l'agressor no té aquesta vinculació, no queda enregistrat el cas com a violència de gènere. Aquest organisme públic ofereix, des del 2003, dades estatals referides a dones víctimes, i des del 2012 per comunitats autònomes. Des del 2013 recull les dades de menors assassinats o assassinades en el marc de la violència de gènere, però exclusivament quan l'assassí és el pare, el padrastre o la parella actual de la mare. Per exemple, una menor assassinada que és víctima de tràfic no entraria en l'estadística oficial de violència masculista. Aquests criteris d'inclusió produeixen un subregistre que deixa fora dones adultes i persones menors assassinades a causa de la violència masculista per agressors que no són de l'entorn familiar més pròxim. A més, les xifres oficials de víctimes menors no s'ofereixen per sexe, un indicador fonamental per a l'anàlisi i coneixement més fidedignes de la realitat de la violència, de manera que no mostra, per exemple, que la major part de les víctimes menors són xiquetes.

Femicidio.net [VISITA](#)

És un portal d'informació i periodisme de dades amb perspectiva de gènere que documenta fins a 20 tipus de femicidis i ofereix les dades per any, mes, comunitat autònoma, província i municipi des del 2010. Contempla més casos que els reconeguts oficialment a la pàgina del Ministeri de l'Interior, ja que contempla totes les víctimes, independentment del seu vincle amb l'agressor, i segrega les dades per tipologia. Enregistra les víctimes menors d'edat de violències masculistes des del 2010, tres anys abans que la Delegació de Govern per a la Violència de Gènere, i fa distinció, a més, pel sexe de la víctima.

Geoviolenciasexual.org [VISITA](#)

Comptabilitza les agressions sexuals en grup des del 2016 i realitza segregació de dades per territoris, fins al detall per municipi, i per tipus d'agressió. Les dades que ofereix procedeixen de diferents fonts.

6.2 PARITAT EN LES FONTS, COM A MÍNIM

Utilitzar fonts exclusivament masculines és una pràctica androcentrista. Cal respectar, com a mínim, la paritat dones-homes. Per a aquesta tasca es pot consultar, entre altres, [l'agenda d'expertes de la Unió de Periodistes accessible al seu web](#).

6.3 EVITEU FONTS DE L'ENTORN FAMILIAR

Cal tindre molta precaució en l'ús de les fonts i les dades que ens arriben. La persona que elabora la informació no ha de recórrer a les declaracions fàcils d'una persona pròxima als fets (bé per veïnat, per amariat, per ser família d'alguna de les parts, etc.). Qui elabora la notícia ha de ser conscient de la transcendència de les declaracions que mostrarà i ha de reconèixer i valorar si es tracta d'una part interessada.

S'han de seleccionar les declaracions que aporten informació fiable i de qualitat.

Cal evitar les persones que només busquen notorietat, presència davant les càmeres o una defensa interessada de l'agressor, i aquells testimonis que aporten detalls morbosos i que no tenen un valor informatiu. El veïnat no és una font fiable. Tampoc ho és la família de l'agressor o el mateix agressor **com assenyala la FAPE en el codi deontològic**. En aquests últims casos són fonts interessades poc objectives que poden contribuir a un relat de justificació de l'agressió. Caldrà tindre especial cura en això.

No s'han d'utilitzar testimonis de terceres persones si no tenen una vinculació directa amb el cas, ni tan sols si són familiars, a excepció de les fonts expertes.

D'altra banda, l'informe/resolució sobre la intervenció retribuïda de testimonis i protagonistes d'un procés judicial en els mitjans està subjecta al principi de veracitat i condicionada per les limitacions a la intromissió en la intimitat, el respecte a les víctimes i el tractament dels menors.

S'han d'utilitzar fonts que donen suport a les dones maltractades. Elles són les víctimes.

6.4 LES DONES SOBREVIVENTS I EL MOVIMENT FEMINISTA TENEN VEU

També es pot recórrer, com a fonts, a associacions de dones supervivents de violència, i a organitzacions feministes. Les dones que s'han organitzat arran de viure una situació de violència masculista s'han volgut donar a elles mateixes el nom de «sobrevivents» perquè, com elles mateixes manifesten, no són supervivents, tracten de sobreviure. Moltes, tot i que el seu agressor estiga condemnat o fins i tot empresonat, no poden tancar el procés perquè ell continua lliure o perquè està empresonat però eixirà algun dia, i temen que la persecució i la violència torne a començar. Altres es veuen obligades per la justícia patriarcal a mantindre el vincle amb l'agressor perquè aquest conserva fins i tot el règim de visites amb els fills o les filles o han de viure pendents del so de l'alarma d'un dispositiu telemàtic. Recordem que fins al 2018 les filles o els fills dels maltractadors no podien rebre tractament psicològic sense l'autorització del pare agressor.

Quan es considere adient, en la notícia es pot incloure el testimoni i exemples de superació de dones que han patit violència de gènere i/o sexual com a missatge esperançador per a aquelles dones que estan en eixes situacions.

6.5 VEUS EXPERTES EN VIOLÈNCIA

S'hauria de comptar, tant en mitjans audiovisuals com en la premsa amb fonts autoritzades, amb una perspectiva crítica feminista, tant en l'elaboració de notícies com en el cas de debats amb contertulianes i contertulians, per parlar de la violència sexual. A ningú se li ocorre fer una tertúlia sobre forats negres sense especialistes en el tema, però quan parlem de violència masclista o violència sexual sembla que tot el món pot dir la seua, com si no hi haguera un marc teòric que la definira i expertes en la matèria.

Capítol 7

TRACTAMENT AUDIOVISUAL

El llenguatge fotogràfic no és innocent, ja que exigeix un punt de vista, una presa de partit, fins i tot en els xicotets detalls de la pràctica laboral. És triar conscientment què és el que vull mostrar d'eixa persona o situació.

Juana Ghersa, reportera gràfica argentina

El llenguatge audiovisual és bàsic a l'hora d'interpretar la realitat. Aquest forma part de les experiències i la configuració de la personalitat de totes les persones, i més, si cap, en la societat actual. A qui no li sona l'expressió «una imatge val més que mil paraules»? Aquesta frase, que no exagera la potència de l'audiovisual, és un exemple del potencial transmissor i constructor de la realitat que aquest té. La vida està conformada també de sons i d'imatges i aquestes, l'elecció de les quals moltes vegades no és fortuïta, ha de comptar amb tot el compromís ètic que es demana a les societats democràtiques. En aquest punt, com en altres anteriors, volem insistir en la importància no sols dels formats informatius i més periodístics, sinó també en els d'entreteniment i en els que afecten les indústries culturals i la publicitat.

El llenguatge fotogràfic, l'audiovisual, no és innocent ni imparcial, sempre hi ha el punt de vista de qui està darrere de l'objectiu, de la mateixa manera que hi ha una intenció quan la persona responsable de triar la imatge en un mitjà en selecciona una i no una altra (estem parlant de responsables d'edició, maquetació, realització, muntatge, periodistes...). I no és habitual trobar en eixe punt de vista la perspectiva del gènere.

S'ha observat, per exemple, que en la reproducció d'imatges es discriminen les dones negres, asiàtiques, indígenes, discapacitades, majors... Aquelles que no responen al patró de dona blanca i jove. Aquelles apareixen sobretot en temes negatius o morbosos, però poc en notícies o programes des d'on poden servir de referent per a altres dones.

Si es tracta una notícia sobre violència sexual no s'han de mostrar imatges que tinguin a veure amb un cos atractiu. Cal acostar-se al tema des del respecte, fugir de la cosificació i sempre amb l'autorització de l'afectada. Un recurs útil és tindre a mà imatges o figuracions de reivindicacions feministes sobre aquest tema.

No s'ha d'estereotipar. En televisió es descriu l'espai sociopolític com un domini dels homes, mentre que l'espai quotidià i domèstic s'identifica amb les dones. Cal fugir d'aquesta visió estereotipada en la tria d'imatges. Les imatges de dones se solen utilitzar en els tòpics de qüestions atribuïdes socialment a elles: concursos de bellesa, consum, xiquetes, celebritats o temes d'infertilitat (apareixen elles en les imatges). Per exemple, l'estereotip «ella és més baixa que ell» es pot relacionar amb el vincle creat entre el poder i la seua relació amb la grandària.

Normalment, l'ús de la imatge en relació a la reproducció de patrons sexistes és molt més subtil en les imatges periodístiques que en la publicitat. Seria coherent –assumint un compromís amb la perspectiva de gènere– que els mitjans, en tots els seus formats, mostraren també en la part visual la presència de persones amb diferents

característiques físiques, ètniques o socioeconòmiques, la qual cosa mostraria una realitat més acord amb la composició de la societat i fomentaria la construcció de models de referència més diversos, amb nous comportaments, actituds i valors.

En casos molt mediàtics de persones desaparegudes, les famílies poden recórrer a utilitzar els mitjans de comunicació per a trobar-les, un fet que podem considerar legítim. En tenim uns quants exemples: el cas Alcàsser, Diana Quer, Ruth i José Bretón... Aquest recurs de les famílies no s'ha de traduir en una porta oberta al circ mediàtic i a l'exposició de la informació o d'imatges subjectes al dret a la intimitat.

En aquests casos mediàtics especialment (com ara Diana Quer o el cas Alcàsser) cal incorporar la perspectiva de gènere i fer explícit a l'audiència que el crim s'ha comès per un home com a càstig o exercici de poder cap a una dona, és a dir, que es tracta de casos de violència masclista. Si aquests fets es contextualitzen, si es fa veure que són fruit d'una societat patriarcal, que són conseqüència d'unes certes pràctiques i privilegis masculins, llavors la societat podrà assumir un discurs estructurat i coherent amb la lluita contra la violència, entendre millor les característiques d'aquesta i exercir els canvis socials necessaris.

7.1 PROPOSTES D'ÚS DE LES IMATGES EN CASOS DE VIOLÈNCIA MASCLISTA I AGRESSIONS

1. **Respectar la intimitat de la dona agredida** és de màxima importància. No es pot publicar una foto seua sense permís. Cal demanar autorització per a publicar-la i tindre especial cura en moments de molta tensió emocional. Mai s'han de fer «robats» ni càmeres ocultes. El fet de fer pública la informació que ajude a identificar la víctima pot posar-la en perill si l'agressor interpreta que ella ha revelat detalls de la seua intimitat. A més, vulnerar el seu dret a la intimitat pot sotmetre la víctima i la seua vida a una exposició pública, especialment en el seu entorn, que ella potser no desitja mostrar.
2. **Cal evitar centrar les imatges i la informació en les persones víctimes i el seu entorn.** Cal insistir en l'agressor i en el descrèdit social d'eixa acció.
3. **Quan hi haja una acusació en ferm amb la informació en obert, es pot publicar la imatge dels agressors.** Ha de ser la més recent possible. Poder identificar els agressors és important com a funció preventiva i també reparadora. Ara bé, cal tindre cura perquè s'ha de respectar la presumpció d'innocència i perquè un error d'identitat pot provocar greus conseqüències. S'haurà d'indicar expressament si és presumpte o condemnat i valorar, segons cada cas, si prima més l'interés públic o el dret a la intimitat i a la pròpia imatge. Una opció recomanable és la d'actuar segons avança la investigació i vagen confirmant-se les dades.
4. **Si l'agressor és una persona famosa no s'han d'utilitzar imatges positives** que facen referència a la seua carrera professional i els seus èxits. És un agressor com qualsevol altre.

5. **Tampoc cal mostrar imatges d'èxits passats o reconeixements en els agressors.** Han comès una agressió o assassinat, i les imatges dels èxits, que no tenen connexió amb els fets, poden exercir una funció de disculpa de l'agressor. Res dels disculpa i una fotografia inadequada pot desvirtuar o endolcir la seua imatge pública. Si el cas afecta a un esportista caldria traure la informació d'eixe bloc i posar-la en les primeres seccions o minuts informatius. En tot cas, es podria tornar a repetir en els espais esportius.
6. Per a il·lustrar **casos de violència de gènere es pot optar per imatges d'arxiu de manifestacions** o concentracions contra la violència masclista amb missatges com «Ens estan matant», «Ens volem vives», etc. També es poden usar imatges de manifestacions del 8M per tal de recordar que les mesures contra la violència masclista són reivindicacions constants i històriques del moviment feminista.
7. **No s'han d'utilitzar imatges que identifiquen la víctima, els seus familiars o el seu entorn.** No s'han d'identificar el domicili, el carrer, el portal, el barri ni el lloc de treball. És millor introduir plànols generals o detalls no morboses que no servisquen per a reconèixer el domicili. Hi ha mitjans que han publicat fins i tot el número del pati, la qual cosa cal evitar tant sí com no.
8. En televisió podem optar pel mateix i, **si és necessari traure alguna imatge del dia, es pot optar per imatges de recurs de serveis mèdics o policials amb plànols poc identificadors del lloc** o del succés (per exemple, no traure ni sang, ni les víctimes, ja que cal preservar la intimitat de les víctimes i les seues famílies).
9. **No s'han d'utilitzar els recursos fàcils i intolerables que, en vincular l'agressor o l'assassí amb una nacionalitat concreta, ètnia o religió,** donen a entendre que el perfil d'assassí masclista està associat a aquestes variables.
10. El mateix passa amb les víctimes. No hi ha un tipus de víctima de violència masclista. **No s'han de traure imatges que facen pensar que açò afecta sobretot a dones de barris humils, pobres, d'una nacionalitat o ètnia concretes...** I si les imatges poden donar a entendre aquesta interpretació, caldrà compensar-ho amb informació que indique que la violència masclista es dona entre persones dels perfils més variats.
11. **Cal evitar l'ús d'imatges genèriques de dones prostitutes si una víctima és o ha sigut una prostituta.** És una dona que ha patit violència masclista. Per a il·lustrar la informació es recorrerà a les mateixes imatges que en qualsevol cas de violència masclista i en la part on s'indique o esmente que era prostituta (en el cas que es faça), si es recorre a imatges referides a aquest fet, és millor mostrar clients o proxenetes (amb imatges de recurs d'ells entrant a bordells, polígons, etc).
12. **Podem utilitzar imatges de fonts solvents** que ens donen declaracions sobre violència de gènere i imatges d'associacions que treballen amb les víctimes.

13. **Es poden utilitzar imatges de centres de dones 24 h,** però mai imatges que puguen identificar-ne la ubicació si aquesta no és pública.
14. Es pot **fer ús d'imatges de campanyes institucionals contra la violència de gènere** o maltractament, sempre que hagen sigut correctes, i s'aconsella buscar les més recents.
15. **En continguts sobre violència masclista en general podem utilitzar imatges de cosificació de les dones en el món de la moda i la publicitat per tal d'assenyalar que aquestes imatges estereotipades són violència contra les dones** pel fet que alimenten la cultura masclista que subordina les dones, i fer explícit el vincle entre cosificació i masclisme.
16. Podem traure **imatges de gràfics i estadístiques.**
17. **En casos de dones víctimes d'explotació sexual o tràfic de dones** cal tindre molta cura a l'hora d'informar-ne, perquè la seua seguretat és prioritària i la seua protecció es pot veure vulnerada si són identificades.
18. **Quan s'informa sobre el tràfic de dones** amb fins d'explotació sexual o de la desarticulació de xarxes, també s'ha d'evitar l'ús fàcil d'imatges de prostitutes. És preferible traure imatges dels explotadors i/o proxenetes en la mesura del que siga possible, o bé d'agents que participen en l'operació, o imatges dels clients (es pot fer alguna simulació d'esquena i sobretot traure homes de totes les edats, joves també, ja que són els nous consumidors), de manera que l'acció delictiva no s'associe amb les dones.
19. **En casos de dones violades** o víctimes d'agressions sexuals o de qualsevol altre tipus, hem de respectar especialment la seua intimitat i la seua imatge i no difondre-la.
20. **S'ha d'evitar la reconstrucció dels fets que mostren detalls escabrosos** o primers plànols que provoquen morbositat. En espais informatius no és aconsellable l'ús de la reconstrucció.

7.2 PER TAL D'APLICAR LA PERSPECTIVA DE GÈNERE AMB CARÀCTER GENERAL CALDRÀ TINDRE EN COMPTE

1. **No s'han de mostrar les dones com subjectes passius o victimitzades,** sinó que s'han de presentar de forma natural, com subjectes actius.
2. **Tampoc s'han de presentar cosificades ni infantilitzades,** ni caure en la hipersexualització de les xiquetes.
3. **Cal tindre cura amb les imatges de recurs per a il·lustrar les notícies** i/o els reportatges. Imatges de dones caminant a soles per carrers foscos, de festa, etc., contribueixen a alimentar l'imaginari patriarcal que responsabilitza les dones de

la violència per posar-se en risc i alhora disculpa els agressors. S'han de presentar homes i dones en papers diferents als tradicionals i no repetir els estereotips de forma automàtica en situacions i professions.

4. A més, **cal donar a conèixer les fites assolides** per dones i homes en espais no tradicionals.
5. **Cal visibilitzar la diversitat.** No hi ha un model o tipus de dona, de la mateixa manera que tampoc no n'hi ha un d'homes: n'hi ha molts i cal mostrar-los. En aquest treball de visibilitat també cal anar més enllà del binarisme i visibilitzar altres models d'identitat, amb respecte i no com una cosa anecdòtica o exòtica.
6. Pel que fa a menors, **cal tindre cura a l'hora de mostrar joves i xiquetes.** L'estètica de models primes, extremadament sexualitzades, etc., afecta especialment les xiquetes i adolescents.
7. **Mostrar la diversitat** de les persones (ètnia, edat, cultura, tradicions...) en positiu és essencial.
8. **No s'ha d'utilitzar el cos de la dona com un reclam per a incitar ni al desig,** ni al consum, ni tampoc utilitzar-la a ella per a il·lustrar notícies que no tenen res a veure amb la imatge d'una dona.
9. **És important ser fidels a la realitat, sobretot pel que fa a la falta de paritat o absència de dones en taules redones i/o conferències,** i cal evidenciar-ho amb la publicació d'imatges que donen compte d'aquest fet i assenyalar-ho. Cal rebutjar una fotografia muntada ex profeso sobre un esdeveniment en què les dones no han sigut convidades a participar. Si les persones de la foto no poden ser retolades, o si són figurants o acompanyants, no ens val.
10. **S'han de cuidar la mida, els plans, la ubicació, el so, l'actitud i els gestos** en què es presenten les persones en les fotos o les imatges (no presenteu imatges estereotipades com ara dones amb gestos infantils, ni sexualitzades, ni cridant, ni en el fons del pla..).
11. **La música també forma part de la narrativa audiovisual.** Quan s'utilitze en un producte informatiu o d'entreteniment (tant en la ràdio com en la televisió) s'ha d'op- tar per un producte la lletra del qual no caiga en discriminacions. En aquest punt, és important destacar que els mitjans haurien de treballar per no potenciar ni promoci- onar de forma acrítica cançons de caire masclista o discriminatori en general.
12. **És important** que tant periodistes, personal de fotografia, d'edició i disseny, com càmeres i totes aquelles persones que tenen a veure amb la producció i selecció d'imatges en un mitjà, **reben formació** amb l'objectiu de trobar estratè- gies inclusives i no sexistes. Per això és necessari el compromís de les empreses de comunicació.

IMATGES PER A NEVERA

- 1 Imatges genèriques del lloc dels fets que no permeten localitzar-lo.
- 2 Imatges genèriques de la policia, els serveis d'emergència i l'assistència mèdica.
- 3 Imatges actuals o d'arxiu de manifestacions i concentracions de repulsa a la violència amb cartells com «Ens estan matant» o «Ens volem vives».
- 4 Imatges de jutjats i casernes policials.
- 5 Imatges de centres 24 h o de dones –d'esquenes o de forma que no siga possible identificar-les– en la seua vida quotidiana en centres d'atenció o en espais de seguretat com associacions que treballen amb víctimes de violència masclista.
- 6 Canviar les imatges de les prostitutes per les dels clients, cotxes de clients o proxenetes, encara que siga d'esquena.
- 7 Gràfics i infografies d'anàlisi o de balanç.
- 8 Imatges de campanyes institucionals el més actuals possible.

Capítol 8

**LLENGUATGE AMB PERSPECTIVA
DE GÈNERE. ANDROCENTRISME I
SEXISME: PUNT DE VISTA I ACCIONS**

“Allò que no s'esmenta no existeix.”

George Steiner

“L'acceptació d'un llenguatge suposa l'acceptació d'unes regles i uns conceptes que no són unànimes a tots els llenguatges: cada llenguatge és compatible amb una forma específica de veure el món i és el resultat d'una història social.”

M. A. Durán, «Liberación y utopía. La mujer ante la ciencia»

El llenguatge construeix la realitat i alhora és fruit del canvi social. Reflecteix un punt de vista, una determinada forma de veure el món i, per tant, una ideologia de qui té el poder per instal·lar com a hegemònic el seu discurs. A través del seu ús, les idees –vertaderes o falses– es difonen, continuen vives, es normalitzen, es transformen o desapareixen, i noves realitats són esmentades.

Pel que fa a la cultura masclista, l'ús del llenguatge desenvolupa un rol director i té una importància radical perquè, donat el seu íntim vincle amb l'imaginari i donada la seua capacitat per preconfigurar el pensament, contribueix a reforçar l'ideari de la discriminació, a invisibilitzar els greuges, a difondre fal·làcies i a mantindre barreres que dificulten considerablement el camí cap a la igualtat de gènere.

En l'àmbit de la comunicació, on el llenguatge –verbal, no verbal, visual, etc.– és la ferramenta de treball, si tenim en compte la capacitat de difusió i la influència massiva dels mitjans i de les xarxes socials, atendre a un ús no sexista del llenguatge i abandonar el punt de vista androcèntric és un exercici de responsabilitat social i de rigor professional exigible.

Per a tractar de manera el més pràctica possible aquesta qüestió, distingirem entre llenguatge sexista i androcentrisme, perquè cal parar atenció, fonamentalment, en aquests aspectes en l'exercici de la comunicació des de qualsevol canal o format. El sexisme fa referència, bàsicament, a l'acció, concretament a l'assignació de valors i rols diferenciats, mentre que l'androcentrisme es refereix a un punt de vista.

8.1 ANDROCENTRISME

L'androcentrisme és l'enfocament des d'una única perspectiva –la masculina– que es considera central i universal, i té els homes com els subjectes de referència. Consisteix en creure que l'experiència masculina és la mesura de les experiències humanes i condueix a pensar que allò que és desitjat o rebutjat pels homes ho és també pel conjunt de la humanitat.

L'androcentrisme, la idea que allò masculí és la mesura d'allò humà, s'ha fet extensiva a l'ús del llenguatge i, com assenyala la filòloga i experta en el gènere Teresa Meana, és la causa que s'haja arribat a considerar el gènere gramatical masculí com un universal que inclou, implícitament, les dones.

Parlarem d'androcentrisme en comunicació quan l'ús del llenguatge posa de manifest un punt de vista parcial masculí que s'interpreta com el punt de vista universal o de referència i s'omet el punt de vista de les dones.

En la pràctica periodística, evitarem l'androcentrisme si ens preguntem si les referències que donem com universals realment ho són o si més bé responen a una mirada d'un masculí falsament universal. També caldrà que ens preguntem si hem incorporat punts de vista de dones i si hem comptat, per exemple, amb dones entre les fonts informatives acreditades, en equilibri amb les veus masculines.

El punt de vista androcèntric en comunicació ens porta a explicar la realitat des d'una mirada reduccionista i esbiaixada, condicionada per la cultura patriarcal. Amb la mirada androcèntrica ignorem que més de la meitat de la població potser no mira el món des d'aquesta perspectiva i que comuniquem com universal i compartida una visió que no ho és i que, a més, està intervinguda per una cultura discriminatòria i injusta.

Pertany a un enfocament androcèntric el fet de dedicar la major part de l'espai esportiu a futbol i donar per fet que la preferència esportiva masculina és la universal. També ho és el fet que l'agenda informativa estiga presidida per temàtiques d'interès tradicionalment masculí, com ara les relacionades amb el poder i la competència, com si fos l'interès compartit per la població en general, i que no tinguen protagonisme temàtiques com ara el benestar, la salut, l'educació o la vida quotidiana. Amb això no volem dir que aquests interessos diferenciats siguin d'origen natural. Són construccions socials patriarcales, però, siga quina en siga la causa, l'obvietat és que els temes d'allò que afecta i s'atribueix l'interès a les dones no tenen un protagonisme i una rellevància igual que els que formen part de l'ordre hegemònic masculí.

8.2 EL LLENGUATGE SEXISTA

El llenguatge no és sexista, el que és sexista és l'ús que en fem.

El sexisme és l'assignació de valors i rols diferents a dones i homes en funció, exclusivament, del sexe, de manera que s'estableix una jerarquia en la qual allò assignat als homes és superior, referent i modèlic, mentre que allò atribuït a les dones és inferior, subordinat i menor. Fa referència, com explica Teresa Meana, als mètodes que s'utilitzen en una societat androcèntrica i que determinen la situació de subordinació, discriminació i explotació de les dones.

El sexisme en la comunicació es dona quan, a través del llenguatge, donem un tractament diferent a les persones en raó del sexe, els atribuïm rols, capacitats i valors diferents i reproduïm una discriminació que és fruit de la cultura masclista.

En la pràctica periodística, cal preguntar-se si el tractament que hem donat a les dones és igual que el que donem als homes, si els atribuïm els mateixos rols, capacitats, credibilitat i valor. És sexisme si utilitzem diferents verbs segons siga ell

o ella qui protagonitza la notícia (ells fugen amb els fills i elles els segresten; ells es vesteixen amb barret i elles s'adornen amb barret). El mateix passa quan destaquem el fet que la protagonista siga una dona, però no ho fem si és un home, o si a ella li preguntem com s'ho fa per treballar i criar els fills alhora, però no ho fem amb ells.

Una de les manifestacions més clares del sexisme és l'ús del masculí com la fórmula genèrica universal que exclou expressament la menció de les dones i assegura que les dones estem implícites sota el paraigües del masculí. Aquesta fórmula del suposat masculí universal no té un origen «natural» i innocent, no ha sigut considerada d'aquesta manera en totes les èpoques històriques, és una adquisició cultural i modificable, com diu la filòloga Teresa Meana, i que naix de plantejaments sexistes, discriminatoris i injustos, pels quals es considerava l'home l'única veu acreditada i subjecte de raó, i a la dona una veu sense legitimitat, en situació de subordinació i inferioritat. La llengua dona la possibilitat d'esmentar tant les dones com els homes i així s'ha fet en segons quins períodes històrics.

8.3 L'ANDROCENTRISME I EL SEXISME TENEN CONSEQÜÈNCIES

Fer un ús sexista del llenguatge té com a conseqüència silenciar les veus de les dones i fer invisible la seua presència, participació i, fins i tot, la seua existència. Propicia la idea que el que interessa o repercuteix en els homes és el que afecta i interessa tota la humanitat, converteix el món masculí en el món, i la veu masculina en la veu autoritzada, amb jerarquia, legitimitat i credibilitat superior a la de les dones. Contribueix, per tant, a assolir la cultura masclista, la discriminació i la desigualtat. Té, a més, repercussions en l'autoconcepte de les xiquetes i les dones subrepresentades en la llengua i, al temps, la sobreestimació dels xiquets i els homes, suprapresentats i autoritzats pel llenguatge com unes figures acreditades.

Hi ha un debat obert, no obstant, en relació a si la fórmula correcta del llenguatge inclou és alimentar el binarisme de gènere home/dona o utilitzar una terminologia neutra amb la 'e' o la 'x' en lloc de les 'o' i les 'a' per fer visibles identitats de gènere més plurals o, fins i tot, fugir de qualsevol categoria de gènere. Front a aquesta idea reivindicuem la necessitat d'esmentar el femení expressament, per tal de fer visible la realitat de la discriminació de les dones pel fet de ser dones i donar visibilitat i legitimitat al punt de vista de les dones, històricament silenciats darrere de l'universal masculí, un fet que alimenta en l'imaginari social la figura de la masculinitat com l'autoritat i el punt de referència.

En virtut de la responsabilitat i el rigor professional, **els mitjans de comunicació han d'acceptar el repte de convertir-se en agents actius del canvi cap a una societat lliure de masclisme**, un objectiu que necessàriament requereix incidir en la realitat i en el llenguatge al mateix temps.

8.4 PROPOSTES PRÀCTIQUES PER A L'ÚS DEL LLENGUATGE AMB PERSPECTIVA DE GÈNERE

EVITA EL MASCULÍ COM LA FORMA UNIVERSAL

El masculí utilitzat com la forma universal exclou les dones. Proposem utilitzar genèrics realment universals o estratègies inclusives.

~~Els veïns~~ / El veïnat

~~Els professors~~ / El professorat

~~Els ciutadans~~ / La ciutadania

~~La Renda per càpita dels espanyols~~ / La Renda per Càpita a Espanya

Al·ludir al càrrec, la professió o el títol en lloc de fer-ho a la persona que l'ocupa o desenvolupa.

~~Els redactors~~ / La redacció

~~El director~~ / La direcció

~~Aquells que vullguen vindre~~ / Qui vullga vindre

~~Quan un desitja fer~~ / Quan desitgem fer

~~Els experts consideren que...~~ / Els experts i les expertes

~~Els valencians opinen...~~ / Els valencians i valencianes... / La població valenciana opina...

«Al menos 13 candidatos a dirigir la nueva Canal 9» (valenciaplaza.com, 10 de gener de 2017) Dos eren dones, però el titular no les nomena.

Proposem: Almenys 13 candidatures a dirigir la nova Canal 9.

«La Universitat de València elige nuevo rector» (eldiario.es, 22 de febrer de 2018)
Dos eren dones i un era home.

Proposem: Elecciones al Rectorado de la Universitat de València, o bé: Dos mujeres y un hombre aspiran al Rectorado de la Universitat de València, o bé: La Universitat de València elige nueva rectora o rector.

«Tres candidatos para la UV con la vista puesta en una segunda vuelta» (El Mundo, 13 de gener de 2018)

Proposem: Tres candidaturas para la UV con la vista puesta en una segunda vuelta.

«Los ministros del Gobierno de Pedro Sánchez», «Carmen Calvo, José Luis Ábalos y Josep Borrell son algunos de los ministros que acompañarán a Sánchez en su Ejecutivo» (El País, 7 de juny de 2018)

Proposem: Los ministros y ministras...

LES PROFESSIONS TAMBÉ TENEN FEMENÍ

Per fer visibles les dones en l'àmbit professional cal esmentar en femení les professions si estan exercides per elles. Esmentar-les en masculí dibuixa en l'imaginari un univers d'homes ocupant els espais de l'àmbit públic, laboral i professional i els atorga reconeixement social mentre oculta la presència i la tasca de les dones.

Són correctes i recomanables les formes femenines de les professions exercides per dones: metgessa, jutgessa, advocada, coronela... perquè aporten informació valuosa, ens esmenten i, per tant, visibilitzen la nostra presència en l'espai públic.

Evitem utilitzar un article femení seguit de les formes masculines de les professions, com ara la jutge, la metge o la coronel, de la mateixa manera que no utilitzem l'article 'la' per al substantiu 'xic'. L'article i el substantiu no concorden i la llengua permet formar el femení de les professions quan aquestes estan exercides per dones.

La formación de los jueces en violencia de género, primera ley que lleva el PSOE al Congreso tras llegar al Gobierno

eldiario.es, 7 de juny de 2018

Proposem: La formació del personal de Justícia (o de la judicatura) en violència de gènere.

NO ÉS EL MATEIX DIR 'PÉREZ' QUE 'AMÀLIA PÉREZ'

És millor citar les fonts o les referències bibliogràfiques amb el nom i els cognoms de l'autor o autora. Sense nom propi, les autores no tenen visibilitat i els cognoms remetent a una autoria masculina.

PRESSUPOSAR POT SER ERRAR. ELS CÀRRECS DIRECTIUS TAMBÉ PODEN SER OCUPATS PER DONES

Molts mitjans varen donar per fet que la futura direcció d'À Punt seria masculina, o almenys així ho varen expressar, en masculí.

El director de la nueva Canal 9 cobrará inicialmente como un secretario autonómico

valenciaplaza.com, 9 de desembre de 2016

Sutítol: «El consejo rector del ente audiovisual aprueba las bases para ocupar el puesto de director general y convoca concurso público» (Las Provincias, 26 de novembre de 2016)

Títol: «Se busca licenciado y que hable valenciano aunque no tenga título para dirigir RTVV» (Las Provincias, 26 de novembre de 2016)

LA GRAN EXCUSA DE L'ECONOMIA DEL LLENGUATGE

En periodisme és important l'estalvi del llenguatge, però això no és una excusa per fer ús d'un llenguatge inclusiu, perquè també és exigible el rigor i la precisió i hi ha maneres fàcils d'aconseguir-ho.

Podem evitar les dobles formes i el doble article 'els/les' amb l'ús de genèrics o altres estratègies lingüístiques no sexistes, per fer esment de les dones i aconseguir un relat més precís, llegible i curt que els relats amb masculins suposadament universals.

És sexista dir: Els metges i les infermeres acudiren al lloc de l'accident en 30 minuts per atendre els ferits. Una forma no sexista i més curta seria: El personal sanitari va acudir al lloc de l'accident en 30 minuts.

Alguns mitjans no tenien cap problema en el 2000, 2006 i 2007 en utilitzar un llenguatge inclusiu que ara no usen.

«Seguramente Trillo se llevará consigo algún diputado o diputada de su circunscripción electoral» (ABC, 2 d'abril del 2000).

«Fuentes de La Moncloa aseguran que ese mismo día se hará oficial el elenco de ministros y ministras» (El Mundo, 6 d'abril del 2007).

DES-ARTICULACIÓ

Cal parar atenció amb els articles. Un article masculí davant d'un terme genèric no inclou les dones.

Els especialistes / Cada especialista

Molts convidats / Moltes persones convidades / Molta gent convidada

Els africans / La població africana

ELS PRONOMS RELATIUS ENS AJUDEN

Els lectors d'aquest llibre / Qui llegeix aquest llibre

UTILITZEU L'IMPERSONAL

Els guanyadors rebran un premi / S'entregarà un premi

REBUTGEU LA PARAULA 'HOME' COM FORMA GENÈRICA

L'home prehistòric / Les persones en la prehistòria / Les dones i els homes de la prehistòria

EL SALT SEMÀNTIC ÉS FAL·LAÇ

Es tracta d'universals que apareixen a l'inici de la frase que s'evidencien falsos a continuació. Per tant, pot semblar que fa referència a homes i dones, però realment considera sols els homes. És un error lingüístic que es deu a l'ús sexista de l'idioma.

«Tot el poble va participar de la festa, menys les dones i els xiquets» (llavors, no hi participà tot el poble, si faltaven les dones i els xiquets).

«La gente se deja influir más por sus mujeres que por las encuestas» (realment, es refereix només als homes).

Podria semblar que s'utilitza la paraula 'home' com un genèric, però al final de la frase, sexista, es desvela que no és així.

DUALS APARENTS

Són paraules aparentment iguals a les quals canviar el gènere gramatical –de masculí a femení– significa afegir-los una càrrega subjectiva de discriminació cap a les dones i, en la major part dels casos, una connotació sexual.

Valencià

Governant (que dirigeix un país) / governanta (que dirigeix la planta d'un hotel)

Un qualsevol (una persona indeterminada) / una qualsevol (una prostituta)

Secretari (alt càrrec) / secretària (càrrec administratiu)

Individu (una persona) / individua (denominació despectiva de persona)

Castellà

El zorro (llest) / la zorra (prostituta)

Hombre de la calle (home corrent) / mujer de la calle (prostituta)

Fulano (un home qualsevol) / fulana (prostituta)

BUI TS LÈXICS

El sexisme deixa petjada en paraules negatives que no tenen masculí, com ara les següents:

Valencià harpia, pècora

Castellà maruja, lagarta

A més, també atribueix connotacions positives a paraules que fan referència exclusivament als homes, com en els casos següents:

Valencià homenia, cavallerositat, home de bé

Castellà hombría, caballerosidad, hidalguía

REFRANYS I FRASES FETES

Cal tindre cura de no repetir la cultura popular masclista sense contextualitzar-la o assenyalar-ne la discriminació i el caràcter masclista.

LA DISSIMETRIA EN ELS TRACTAMENTS I USOS DE CORTESIA

Sovint trobem que a elles se les esmenta pel nom i a ells, pel cognom.

Per a referir-se a Pablo Casado en els titulars es parla de Casado (amb el cognom); per a referir-se a Soraya Sáenz de Santamaria es parla de Soraya (el nom propi). De fet, fins i tot els seus seguidors se'ls anomena «los sorayos».

Podríem pensar que el cognom d'ella és molt llarg (tot i que se la podria anomenar Sáenz), però això no és una excusa acceptable, ja que en altres ocasions no s'ha considerat aquest inconvenient, com en el del periodista Ernesto Sáenz de Buruaga, al qual s'esmentava amb el cognom complet, i no Ernesto.

Senyor, senyora i senyoreta

Senyoreta és un tractament que no té paral·lel en masculí –llevat del despectiu «senyorito» andalús–, i que classifica les dones en funció del seu estat civil. És un tractament masclista i discriminatori, una relíquia instrumental per tal d'assenyalar públicament l'estat civil de les dones en presentar-les i fer pública la seua disponibilitat per al matrimoni o per a l'emparellament. Són marques patriarcals que identifiquen el territori verge, que jutgen les dones per criteris estereotipats i discriminatoris.

HOMES QUE PROTAGONITZEN EL MÈRIT DE LES DONES TRIOMFADORES

Les dones solen ser vistes únicament en la seua faceta de parella d'algú i en relació a una figura principal masculina, tot i que l'acció i el mèrit siga d'elles, com en l'exemple següent:

«La dona d'un defensa dels Bears ha guanyat avui una medalla de bronze en les Olimpíades de Rio» (Chicago Tribune, 7 d'agost de 2016)

LA CONCORDANÇA, LA COHERÈNCIA AMB LES NORMES DE FORMACIÓ DEL GÈNERE GRAMATICAL

Per concordança, i en coherència amb les normes de formació del gènere gramatical, d'acord amb el que les lingüistes amb perspectiva de gènere consideren correcte, hauríem de dir:

Valencià

El canceller / la cancellera

L'andalús / l'andalusa

El músic / la música

Castellà

El miembro / la miembro

El canciller / la cancellera

El portavoz / la portavoz

Andaluz / andaluza

Modisto / modista

Es pot formar el femení de masculins acabats en -a o -e amb un canvi d'article:

Valencià

el/la congressista

el/la periodista

però: l'estudiant/l'estudianta

Castellà

El/la deportista

El/la congresista

El/la periodista

El/la estudiante

ESTEREOTIPS SEXUALS

Els estereotips, especialment reforçats per la imatge, assignen rols i significacions diferenciades a homes i dones, els quals no són naturals, sinó fruit de la cultura masclista i la discriminació de les dones. És un ús estereotipat, per exemple, el fet d'utilitzar sols imatges de dones per a anuncis d'infertilitat, de productes de neteja o d'objectes vinculats amb la criança, o de l'altra banda, el fet d'utilitzar imatges d'homes per a il·lustrar professions amb prestigi social.

8.5 RECTIFICAR ÉS DE SAVIS I SÀVIES, SI ES FA BÉ

Un periòdic titula una notícia amb la frase «La lista de buenorras internacionales en los JJOO de Río», un titular que converteix en notícia l'aspecte físic de les dones i resta valor a l'èxit professional que ha motivat que siguin d'actualitat, i les redueix a objectes sotmesos a l'observació i judici masculins. Cosifica les dones, les col·loca en una situació de concurs no pel que fan –i que és una gesta en si a la qual el mitjà anul·la qualsevol mèrit–, sinó pel seu valor com objectes sexuals en l'imaginari masculí patriarcal.

El Mundo, 2 d'agost de 2016

Però, a més, i probablement davant les crítiques i la pressió de l'opinió pública en les xarxes socials, el mitjà va fer una rectificació i canvià el titular abans esmentat per «La llista de les atletes olímpicament atractives». Sembla que no ha arribat a entendre que el titular encara té la mateixa significació, tot i que hagen canviat el llenguatge groller per un altre en aparença més respectuós. Però en ambdós casos es produeix una anul·lació del valor esportiu i professional de les dones protagonistes, s'infravalora l'èxit de les esportistes, les redueix al seu atractiu sexual i les col·loca en una situació de concurs en què regeixen els homes i el criteri de la masculinitat patriarcal i en què se les jutja.

«Si llega a casa y no encuentra a su mujer, no se preocupe, han empezado las rebajas»

Seria millor dir: Empiezan las rebajas.

«La Ministra apareció en rueda de prensa elegantemente vestida»

Aquesta informació és irrellevant en referència a una ministra.

«La investigadora, de gran belleza, leyó un informe magnífico»

Seria millor dir: La investigadora [nom i cognom] va llegir un informe magnífic.

En conclusió, en la cerca del rigor en l'exercici professional, l'ús no sexista del llenguatge és una pràctica exigible si s'aspira a elaborar una informació veraç i honesta, a més de compromesa amb l'eradicació de la cultura patriarcal, la qual és la causa de la discriminació i de la violència contra les dones, però també d'una visió parcial, injusta i interessada del món.

Capítol 9

**MARC LEGAL, RIGOR PROFESSIONAL
I COMPROMÍS ÈTIC**

El marc legislatiu i deontològic que compromet els mitjans de comunicació en relació al tractament de la violència de gènere és ampli i clar.

La violència de gènere a l'estat espanyol està regulada per la **Llei Orgànica de mesures de protecció integral contra la violència de gènere** (Llei 1/2004, de 28 de desembre). Aquesta estableix l'obligació de respectar en la publicitat la dignitat de les dones i el seu dret a una imatge no estereotipada ni discriminatòria, tant si s'exhibeix en els mitjans de comunicació públics com en els privats, i reconeix com a il·lícita la publicitat que utilitze la imatge de la dona amb caràcter vexatori o discriminatori. Aquesta llei determina que la difusió de notícies relatives a la violència sobre la dona garantirà, amb la corresponent objectivitat informativa, la defensa dels drets humans, la llibertat i la dignitat de les dones víctimes de violència i dels seus fills. En particular, es tindrà especial atenció en el tractament gràfic de les informacions.

La **Llei Orgànica per a la igualtat efectiva de dones i homes** (3/2007, de 22 de març), a més de detallar les obligacions dels mitjans públics RTVE i l'agència EFE, estableix, a tots els efectes i per a tots els mitjans, l'obligació de respectar la igualtat entre dones i homes i d'evitar qualsevol forma de discriminació.

La **Llei Integral contra la violència sobre la dona en l'àmbit de la Comunitat Valenciana** (Llei 7/2012, de 23 de novembre) estableix obligacions i competències que comprometen sobretot l'administració valenciana–i no tant els mitjans de comunicació– pel que fa a vetlar pel compliment de bones pràctiques, com ara les sol·licituds de la rectificació de publicitat que proporcione una imatge vexatòria o discriminatòria de la dona, o vigilar que no es difonguen programes o publicitat contraris als drets de les dones i, en particular, que no continguen elements discriminatoris, sexistes, pornogràfics o de violència. També es compromet a promoure l'ús d'una guia d'estil periodístic –sense concretar quina– que proporcione les claus per al tractament informatiu «adequat» de les situacions relacionades amb la violència que pateixen les dones i promoure que, en informar sobre notícies relatives a la violència sobre la dona, s'agregue informació sobre els distints recursos de prevenció, assistència i protecció existents a la Comunitat Valenciana.

El **Pacte valencià contra la violència de gènere i masclista** (setembre 2017) incorpora diferents mesures que comprometen els mitjans a participar en la «generació d'un relat compartit de lluita contra la violència de gènere i masclista, sense la doble victimització de les dones, la confrontació política i social amb els agressors masclistes i la socialització del conflicte», entre altres. Recull també el compromís d'actualització del manual Notícies amb Llaç Blanc de la Unió de Periodistes Valencians sobre com abordar la violència de gènere i masclista en els mitjans de comunicació, així com l'acord de les administracions públiques valencianes i els mitjans de comunicació de comprometre's a assumir com a pròpies les seues recomanacions.

El pacte assenyalava també diferents compromisos de l'administració valenciana, com desestimar la contractació d'empreses i mitjans de comunicació que continuen publicitat de caràcter sexista o masclista i que fomenten la prostitució, i els

impelleix a fomentar codis de conducta o autoregulació dels mitjans que elimine la transmissió d'estereotips i garantisca l'objectivitat informativa, la defensa dels drets humans, la llibertat i la dignitat de les dones víctimes de violència masclista en els mitjans de comunicació.

D'una altra banda, la **Llei de publicitat institucional per a l'interés ciutadà i la concepció col·lectiva de les infraestructures públiques** (12/2018, de 24 de maig) assumeix els objectius del Pacte valencià contra la violència de gènere i estableix en la seua disposició addicional tercera que la publicitat institucional no es podrà fer en mitjans de comunicació que continguin anuncis de comerç sexual o de foment de la prostitució.

El **Codi deontològic de la Federació d'Associacions de Periodistes d'Espanya** –FAPE– (aprobat el 27 de novembre del 1993 i actualitzat el 22 d'abril del 2017) estableix el compromís d'evitar informació o opinions de contingut discriminatori o susceptibles d'incitar a la violència o a pràctiques humanes degradants. També diu que s'ha d'evitar anomenar les víctimes d'un delictes, així com la distribució de material que pugui contribuir a la seua identificació, i que s'ha d'actuar amb especial diligència quan es tracte de delictes contra la llibertat sexual. A més, estableix que els i les periodistes «hauran d'evitar en les seues informacions els familiars i amics de persones acusades o condemnades per un delictes, llevat que el seu esment resulte necessari perquè la informació siga completa i equitativa».

La **Comissió d'Arbitratge, Queixes i Deontologia del Periodisme** en l'informe/Resolució 2013/73 (de 7 de maig) sobre la intervenció retribuïda dels testimonis i protagonistes d'un procés judicial en els mitjans de comunicació, s'estableix que «la publicació o emissió d'aquest tipus de testimoniatges retribuïts està subjecta al principi de veracitat i condicionada per les limitacions a la intromissió en la intimitat, el respecte a les víctimes i el tractament del que concerneix menors i exclosos en general».

El **Conveni del Consell d'Europa sobre prevenció i lluita contra la violència contra les dones i la violència domèstica** (Istanbul, 2011) dicta que les parts signants –entre elles l'estat espanyol– animarà el sector privat, el sector de les tecnologies de la informació i de la comunicació i els mitjans de comunicació a participar en l'elaboració i aplicació de polítiques, així com a establir línies directrius i normes d'autoregulació per previndre la violència contra les dones i reforçar el respecte de la seua dignitat. A més, també els anima a desenvolupar i promoure les capacitats de xiquets –i xiquetes–, pares –i mares– i educadors –i educadores– per a fer front a un entorn de tecnologies de la informació i de la comunicació que done accés a continguts degradants de caràcter sexual o violent que poden ser nocius.

La **Convenció sobre l'Eliminació de Totes les Formes de Discriminació** contra la Dona (coneguda com CETFDCM o CEDAW), és un tractat internacional de Naciones Unides signat en 1979. Aquesta convenció estableix un programa d'acció per a posar fi a la discriminació per raó de sexe. La Declaració adoptada a la quarta Conferència mundial de Nacions Unides, celebrada a Beijing (1995), estableix l'àmbit dels mitjans

de difusió com un dels 12 àmbits clau dins dels objectius estratègics per al progrés de les dones i la consecució de la igualtat de gènere. I estableix objectius i accions que comprometen als mitjans de comunicació pel que fa a augmentar la participació i l'accés de les dones a l'expressió i la presa de decisions en i mitjançant els mitjans i les noves tecnologies de la comunicació així com el compromís de promoure una representació equilibrada i no estereotipada de les dones en ells.

El **Pacte d'estat contra la violència de gènere** (28 setembre de 2017) reconeix com a víctimes de violència les mares de xiquets i xiquetes assassinats en exercici de violència contra les dones, de forma que caldrà referir-se a elles d'aquesta manera en els mitjans.

A més, el pacte estatal recull la necessitat de comprometre els mitjans de comunicació a divulgar les sentències condemnatòries dels casos de violència de gènere, amb la finalitat d'ajudar a l'eradicació de qualsevol sensació d'impunitat respecte dels autors d'aquests crims. En el marc de la futura transposició de la revisió de la Directiva 2010/13/UE sobre la coordinació de determinades disposicions legals, reglamentàries i administratives dels estats membres –relatives a la prestació de serveis de comunicació audiovisual a l'ordenament jurídic nacional– el pacte també contempla anivellar la protecció dels drets de les dones i la lluita contra els estereotips sexistes amb la lluita contra la incitació a l'odi, la discriminació i la protecció dels menors.

D'una altra banda, contempla la conveniència d'establir un acord marc per a la coregulació, l'especialització i la formació de professionals dels mitjans de comunicació i publicitat per tal de fomentar un canvi d'actitud respecte de la violència contra les dones que no justifique, banalitze o incite a la violència contra elles, que elimine els estereotips sexistes i que promoga la presa conjunta de decisions entre homes i dones, amb especial atenció a l'àmbit domèstic. Aquest acord estarà dirigit a professionals de premsa escrita, televisions, emissores de ràdio i agències de notícies i publicitat.

La Llei Orgànica 8/2015, de 22 de juliol, de modificació del sistema de protecció a la infància i a l'adolescència, va incorporar els i les menors fills i filles de les víctimes de violència de gènere a l'estatut de protecció integral, de manera que estén els drets de les mares als i les menors i, per tant, estableix que aquests també han de rebre aquesta consideració en el tractament informatiu.

En conclusió, **el tractament de la violència de gènere en els mitjans de comunicació no és sols una qüestió de sensibilitat o d'estil, és un compromís recollit àmpliament en la nostra legislació que obliga els mitjans a actuar amb responsabilitat i d'acord amb allò legalment establert.**

ANNEXOS

ANNEX 1. ENLLAÇOS A MANUALS I CODIS DEONTOLÒGICS

Codi deontològic de la Federació d'Associacions de Periodistes d'Espanya [VISITA](#)

Codi deontològic i d'autoregulació per a la publicitat i la comunicació no sexistes., de l'Institut Basc de la Dona [VISITA](#)

Codi per al tractament informatiu de la violència de gènere, de la Junta de Castilla y León [VISITA](#)

Llibre d'estil de la Corporació Valenciana de Mitjans de Comunicació [VISITA](#)

30 Claves informativas sobre violencia de género [VISITA](#)

ONU mujeres: poner fin a la violencia contra mujeres y niñas [VISITA](#)

Comuniquemos para la igualdad, Ministerio de Educación de Chile [VISITA](#)

Asociación Periodistas por la Igualdad [VISITA](#)

Periodismo contra la violencia machista, La Marea, Oxfam Intermon [VISITA](#)

Recomanacions per informar sobre les agressions sexuals, del Màster en Gènere i Comunicació de la Universitat de Barcelona. Publicat per Almena, AADAS i l'Ajuntament de Barcelona [VISITA](#)

Gènere i mitjans de comunicació. Eines per visibilitzar les aportacions de les dones [VISITA](#)

Manual d'estil de RTVE [VISITA](#)

Guia d'estil de la Corporació Catalana de Mitjans de Comunicació [VISITA](#)

Manuais de la Unió de Periodistes sobre l'exercici professional en els mitjans de comunicació [VISITA](#)

Guia d'ús per a un llenguatge igualitari, de la Unitat d'Igualtat de la Universitat de València [VISITA](#)

Manual de género para periodistas [VISITA](#)

Mujeres en Red [VISITA](#)

ANNEX 2. ENLLAÇOS A LA LEGISLACIÓ

Llei orgànica 1/2004, de 28 de desembre, de mesures de protecció integral contra la violència de gènere. BOE 313, de 29 de desembre de 2004) [VISITA](#)

Llei Orgànica per a la igualtat efectiva de dones i homes (3/2007, de 22 de març) [VISITA](#)

Llei integral contra la violència sobre la dona en l'àmbit de la Comunitat Valenciana (Llei 7/2012, de 23 de novembre) [VISITA](#)

Protocol de Palerm, per a previndre, reprimir i sancionar la tracta de persones, especialment dones i xiquets (sic), que complementa la Convenció de les Nacions Unides contra la Delinqüència Organitzada Transnacional. Ratificat per Espanya el 13 de desembre de 2000 [VISITA](#)

Pacte valencià contra la violència de gènere i masclista (setembre de 2017) [VISITA](#)

Informe del síndic de greuges sobre l'atenció i protecció a les dones víctimes de violència de gènere a la comunitat valenciana. Any 2017 [VISITA](#)

Pacte d'Estat contra la violència de gènere (28 setembre de 2017)

Pacte [VISITA](#) / Vot particular [VISITA](#)

Llei de publicitat institucional per a l'interés ciutadà i la concepció col·lectiva de les infraestructures públiques (12/2018, de 24 de maig) [VISITA](#)

Codi deontològic de la Federació d'Associacions de Periodistes d'Espanya -FAPE- (aprovat el 27 de novembre de 1993 i actualitzat el 22 d'abril de 2017) [VISITA](#)

Informe/ Resolució 2013/73 (de 7 de maig) sobre la intervenció retribuïda dels testimonis i protagonistes d'un procés judicial davant dels mitjans [VISTA](#)

Conveni del Consell d'Europa sobre prevenció i lluita contra la violència contra les dones i la violència domèstica (Istanbul, 2011) [VISITA](#)

Llei Orgànica 8/2015, de 22 de juliol, de modificació del sistema de protecció a la infància i a l'adolescència [VISITA](#)

Reial Decret de 3 d'agost de 2018, de mesures urgents per al desenvolupament del Pacte d'Estat contra la violència de gènere [VISITA](#)

Llei 4/2015, de 27 d'abril, de l'Estatut de la víctima del delictes [VISITA](#)

ANNEX 3. MÉS BIBLIOGRAFIA I RECURSOS

Ayala, Marta Concepción, Emelina Fernández i Mª Dolores Fernández de la Torre (coord.) (2001): Actes Jornades de Comunicació i Gènere. (CEDMA)

Bach, Marta (2000): El sexo de la noticia. (Icaria)

Barjola, Nerea (2018): Microfísica sexista del poder: el caso Alcàsser y la construcción del terror sexual. Virus Editorial.

Bolinches, Emilia (coord.) (2002): Notícies amb llaç blanc. Manual per a periodistes sobre la violència domèstica. Unió de Periodistes Valencians.

Chaher, Sandra i Sonia Santoro (coord.) (2007): Las palabras tienen sexo. Artemisa Comunicación Ediciones.

Crespo, Pau (2014): La erradicación de la violencia de género. En especial, la prensa escrita. El Petit Editor.

La Viña, Carmen (2002): Aprender a detectar y superar el sexismo en los medios de comunicación. Federación de Mujeres Progresistas.

Lledó, Eulàlia (2012): Cambio lingüístico y prensa. Laertes.

Meana, Teresa: Porque las palabras no se las lleva el viento... Por un uso no sexista de la lengua. Ajuntament de Quart de Poblet.

Queizán, María Xosé (2001): Mujeres en medio. Repaso crítico a los medios de comunicación y su lenguaje. Ameco.

Sindicatura de Greuges (2017): Informe sobre l'atenció i protecció a les dones víctimes de violència de gènere a la Comunitat Valenciana. València. [VISITA](#)

BOE (2017): Informe de la Subcomissió especial d'estudi respecte de la realització d'un treball integral per a l'eradicació de les violències de gènere a la Comunitat Valenciana. Corts Valencianes. València. [VISITA](#)

INE (2017): Condenados. Todos los delitos. Base de dades sobre delictes amb cerca per sexe de la persona infractora i per tipus de delictes. [VISITA](#)

Pikara Magazine – Monogràfic (2015): A medias tintas. Los medios ante la violencia machista. Pikara Magazine.

Consell General del Poder Judicial (CGPJ 2016) Memòria: Estat, funcionament i activitats anuals [VISITA](#)

Consell General del Poder Judicial (CGPJ) Grup d'experts en violència de gènere [VISITA](#)

Consell General del Poder Judicial (CGOJ 2016) Sentències i penes mitjanes privatives de llibertat [VISITA](#)

'Periodistas y violencia de género. Videoteca de voces expertas'. Diputación de Cádiz i Asociación de la prensa de Cádiz [VISITA](#)

La Unió de Periodistes, amb la col.laboració de l'Ajuntament de Castelló, posa a l'abast de professionals de la Comunicació aquest manual. La seua singularitat es troba, especialment, en destacar la dimensió política i social de la violència de gènere, introduir una vessant pedagògica en el seu abordament a partir d'un millor coneixement de la complexitat que presenta aquest procés i assumir que el tractament correcte no pot reduir-se només al cas concret noticable, sinó a la manera i el punt de vista des del qual els mitjans, amb caràcter global, mostren i posicionen les dones.

MANUAL D'ESTIL PER AL TRACTAMENT DE LA VIOLÈNCIA MASCLISTA ELLENGUATGE INCLUSIU EN LES MITJANS DE COMUNICACIÓ (2)

Unió de Periodistes Valencians